

XVII. évfolyam, I. szám
2020. január

LASSI LAWIÉ

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

ՀԱՅ ԵՐԵՎԱՆ

KÖMT 2019

BEKÖSZÖNŐ

Bárhogy is igyekszik felnőni a 2020. januári szám szerepéhez, az az igazság, hogy ez valójában egy 2019. decemberi kiadvány, csak lekészte az Újévet, és nem akartunk egy szokatlanul késői megjelenést dátumozni szokatlanul koránra, úgyhogy ezennel elindítjuk a *Lassi Laurië* 17. évfolyamát.

Az eredeti terv érezhető a krónikán és a beszámolókon is, ezekben ugyanis júniustól novemberig tekintettük át az eseményeket. A leghangsúlyosabb témánk így tagadhatatlanul a Nagy Nyári Tábor lett, amely az Irodalom rovatot is uralja, és még az MTT Kisokosban is visszaköszön. A cseh tolkieniták tevékenysége is két alkalommal bukkan fel: a már a magyar hírportálokon is emlegetett Öt Sereg Csatájáról szóló interjúnk végéhez kapcsolódik az ajánlók egyike. A tanulmányok rovatban ugyan csak egy írást találtok most, de ez sok szempontból más, mint a legutóbbiak: nem Középföldét vizsgálja, hanem a szerzőt, vagyis azt, hogy hogyan hatottak a háborús traumák Tolkienra és alkotásaira.

A harmadik szám nélkül is igyekeztünk különlegessé tenni a 2019. évet a nyáron megjelent 25. szám apropóján. Pályázatot hirdettünk Lassi Laurië könyvjelző tervezésére, a győztes munkát a nyomtatott kiadás vásárlói ajándékba kapják. Kifaggattuk elődeinket, átnéztük az archívumot, és megírtuk a kiadvány történetét: a cikk a Tolkien.hu portálon olvasható, ahol a visszatekintés kapcsán közzétettük online a teljesen kifogyott 2003. januári számot is, így ha a gyűjtőknek nem is tudunk segíteni, de legalább a tartalmát elolvashatja, aki eddig teljesen lemaradt róla.

Továbbra is örömmel fogadunk Tolkienhoz és Középföldéhez kapcsolódó tanulmányokat, irodalmi műveket, illusztrációkat, a Társaság rendezvényeiről szóló beszámolókat; és várjuk rendszeres cikkírók, szerkesztők jelentkezését is.

Jó olvasást, jó szórakozást!

Szonja & Metaflora

TARTALOM

SUMMARY	2
KRÓNIKA	3
2019. június–november	
BESZÁMOLÓK	
Mereth Aderthad – ismét résztvevőként	4
Mereth Aderthad – megéri a szabadságot	6
Nyolcan a teljes Spartacus-ösvényen	7
KÖMT – Egy Művészeti Találkozó emlékére	8
KÖMT – Filibert testvér visszatér	9
INTERJÚ	
A Hat Sereg Csatája	10
TANULMÁNYOK	
„Valami megrepedt” – Háború, trauma és veszteség Tolkien műveiben	13
TALÁNYOK	19
AJÁNLO	
Levelek karácsonyra	20
Tünde lexikon – az Eldamo.org	21
A War of the Ring társasjáték	22
A Gyűrűk Ura és a Der Herr der Ringe	23
Középfölde rádió	24
IRODALOM	
Tűzijáték	25
Szilmarilok, szilmarilok	26
Tábori slam	27
Falasi siratóének	27
Dal a megrottott Ardáról	27
MTT-KISOKOS	
Érdekességek a Tolkien Táborok történetéből	28

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2020

Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ **Felelős kiadó:** Füzessy Tamás, Kutassy Zsófia, Mikesey Anna

Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ **Rendelés:** lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja

Szerkesztőség: Hernádi Janka (Hirfael), Kiss Kincső (Thilanna), Mervay Bence (Orand), Mikesey Anna (Éogil), Tóth-Palásthy Luca (Laerthel), Papp Miklós Levente (Adanedhel) □ **Lektor:** Barna Bálint (Gandalf)

Korrekter: Simon Csaba Péter (fqgdk) □ **Tördelő:** Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Grafikai tervezés: Szerján Krisztina, Hernádi Janka □ **Tengwar font:** Tengwar Parmaite by Måns Björkman

Címlapkép: Schuster Viktória (Narbeleth) □ **Borítók:** KÖMT: Ondrej Majerník, Peller Henriett (Sil), Szalay Zsófia Diana (Szozsi), Zsidek Barbara (Bari) • Tábor: Gyöngyösi Eszter, Kiss Koppány (Trithyn), Kostyál Zsigmond (Sú), Peller Henriett (Sil), Tuska Miklós (Adim), Szalay Zsófia Diana (Szozsi) • Grafikus rend: Szabó Kata

HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

CONTENTS & EDITORS' LETTER 1

WHAT'S ON-TIMELINE 3

A quick overview of Hungarian Tolkien Society events from June to November, completed with some news from other parts of the world and information about programmes expected for 2020.

WHAT'S ON-STORIES 4

Here you can read more about the events listed in the previous section. Our summer camp is presented from the viewpoint of Dóri Lakatos, a seasoned ex (and to be) organiser and Tibor Skobrák, a newcomer. Zsuzsanna Kaszab, the guide of the RangerCommando describes one of the most picturesque hikes of this September. Regarding the Creative Autumn Meeting, first Julcsi Csikós tells about what it is like to participate with two little children, then Anna Kőszeghy shows the preparations of a beginner art workshop leader.

INTERVIEW

The Battle of Six Armies 10

In the last two decades 700-900 people gathered every year in the woods near Doksy to participate in the Battle of Five Armies which is one of the oldest, and definitely the largest of the many live action role-playing game (LARP) events organised frequently in the Czech Republic. We asked Ondřej Janovský about this and other LARP and Tolkienite events in his country.

TOLKIEN STUDIES

'Something Has Gone Crack': Trauma and Loss in the Works of Tolkien 13

In this article Anna Alexandrov investigates from a psychological viewpoint how his traumatic experiences and the loss of his close friends affected the writings of J. R. R. Tolkien: how his method of processing his experiences is similar to, or different from, that of his contemporaries.

RIDDLES 19

The usual trivia quiz (with a chance to win participation fee coupon for Hungarian Tolkien Society events) is followed by a task of finding pairs: characters from the books are to be linked to their epithets.

REVIEWS 20

Tamás Bartók-Nagy tells about the two Hungarian editions of *The Father Christmas Letters*; our Quenya expert, Róbert Rácsai recommends the Elvish Lexicon webpage Eldamo.org; Áron Árpád Sós introduces the reader to the War of the Ring board game; Márta Pintér shares her impressions about reading *The Lord of the Rings* in German translation; and Anna Mikesy describes the Czech Tolkien music page Songsformiddleearth.net.

LITERATURE 25

The column starts with a short story written for the international Quendi category of the Tolkien Mailing Competition (TLV) in 2014: the English original can be read online in the TLV Blog. The following pages are devoted to poems and songs written for our summer camp Mereth Aderthad: telling mostly about the pain of the Elves for all they have lost—but there is also a more positive slam about the camp feeling.

BEGINNERS' GUIDE TO MTT

Fun Facts about the Summer Camps 28

The Hungarian Tolkien Society organises at least one summer camp every year since 2003. In this article Kincsó Kiss presents a few surprising statistics about the camps, and also lists the real world and Middle-earth dates and places for each.

2019. JÚNIUS–NOVEMBER

ÍRTA: ORTHMAYR FLÓRA (METAFLORA)

Nyár

Június első napján szokatlan túrára, erdőfürdőre indult a **KószaKommandó**: csendes, meditációval teli sétára a nap-sütötte Kutya-hegyre, titokzatos Zajnát-tetőre. Ezzel szemben a hónap második felére inkább az énekszótól hangos éjszakai tábortüzek voltak jellemzőek: egy remetebanlangi és egy legénybanlangi hétvége közé ékelődött a nyári napforduló ünnepe, a **Líthas**, majd júliusban a Csergező-kilátóban, illetve a fekete-hegyi kulcsosházban, augusztusban az ágasvári turistaházban töltöttek egy-egy éjszakát a kószák.

Június 23-tól június 28-ig zajlott az immár harmadik éve a Sindeon Egyesülettel közösen megszervezett **Tolkien Gyerektábor** Verőcén. A tábor története Rohan megalapítását követte végig: az Anduin forrásvidékéről vándoroltak az ifjú éothéodok Gondor hívását követve új országukba, Lovasvégre, ahol még Meduseld aranycsarnokát is felépítették a kalandozásaik során gyűjtött elemekből.

Messzibb múltba nyúlt vissza a Nagy Nyári Tábor augusztus 1. és 11. között Parádfürdőn: a **Mereth Aderthad** alkalmából Gelion-vidéki, himladi és dorthonioni noldák, ossiriandi nandák, brethili és falasi sindák gyűltek össze Fingolfin hívására Ivrin tavainak partján, és igyekeztek tündéhez méltó könnyedséggel eligazodni a quenya nevek és sötét titkok rengetegében.

Ősz

A szeptemberre a hagyományos kisebb találkozók jellemzőek: az Orczy-kertben emlékezhettünk meg **Tolkien halálának évfordulójáról**, a hétvégi **tábori találkozó** azonban kénytelen volt a Három Hollóba menekülni az esővel fenyegető időjárás elől. **Mabon** alkalmából szeptember utolsó péntekén a Fenyőgyöngye mellett raktunk tábortüzet.

Októberben kezdődött meg a **XIV. Tolkien Levelező Verseny**, a KószaKommandó pedig továbbra is szinte minden második hétvégén útra kelt. Ősszel zajlott le a **Lassi Laurië** **könyvjelzőpályázata** is: Haász Petra győztes alkotásából készül a könyvjelző, Matola Szilviát pedig különdíjjal jutalmazta a zsűri.

Megint Seregélyesen került sor 2019. október 31. és november 3. között a **Kreatív Őszi Művészeti Találkozóra**, amelyet a változatos műhelyprogramok, halloweeni bál és karaoke mellett ezúttal ent-tematika, napi három ínycsok étkezés, folyamatos tea-ellátmány és rekordlét-szám jellemezte.

Külföld

Az 50 éves brit és nemzetközi The Tolkien Society eddigi legnagyobb ünnepe volt az augusztusi **Tolkien 2019** Birminghamben, amelyre a világ minden tájáról érkeztek az érdeklődők és díszvendégek: az elhangzott előadások némelyikét meghallgathatjátok az esemény **YouTube-csatornáján**.

Tolkien, Voyage en Terre du Milieu (Utazás Középföldre) címmel nyílt meg október 22-én a Tolkien-kiállítás harmadik (és várhatóan utolsó) állomáshelyén: Párizsban, a Francia Nemzeti Könyvtárban, ahol az Oxfordban és New Yorkban bemutatott eredeti kéziratok és rajzok mellett a könyvtár saját gyűjteményének darabjai, valamint négy, Tolkien festményei alapján Aubusson-ban készült óriási faliszőnyeg is megtekinthető.

Október 29-én indította el saját **Facebook-oldalát** a wisconsini **Marquette Egyetem Tolkien Gyűjteménye**, amely nemcsak a Tolkien-kéziratok egyik leggazdagabb kincsesbányája, de olyan projektekkel is foglalkozik, mint a rajongói kiadványok digitalizálása vagy a rajongókkal készített interjúk gyűjtése.

Az Amazon-féle sorozatot végül Új-Zélandon kezdik forgatni, és az első részek felvétele utáni hónapokban már írják a második évadot is.

Jövő

Év elején még lehet pályázni Gyerektábor, Tolkien Klub, HNE, Tavasz Találkozó szervezésére, illetve a Lassi Laurië és a Tolkien.hu szerkesztésére: a pályázati kiírások a **Tolkien.hu dokumentumtárában** olvashatók.

A **Tolkien Nap** 2020-ban rendhagyó módon nem januárban, hanem február 1-jén lesz az előző évek megszokott helyszínén, az Alternatív Közgazdasági Gimnáziumban.

Az orosz tematikájú **Slavic Madness** Farsangi Bál február 22-én várható.

Sok év után ezen a tavaszon megint lesz élő szerepjátékos rendezvényünk is, mégpedig március első hétvégéjén Kismaroson: az **Orthel** története a Sirion vidékén játszódik a Nirnaeth Arnoediad utáni években.

A következő **Nagy Nyári Tábor** 2020. július 30. és augusztus 9. között lesz Parádfürdőn, az ötéves elhatározásnak megfelelő hobbit-tematikával.

Az aktuális eseményhírekért figyeljétek az **MTT Facebook-csoportjának** kiemelt bejegyzéseit!

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: PAPP MIKLÓS [EVENTE (ADANEDHEL)]

A magyar tolkieniták egy újabb eseményekkel teli féléven lehetnek túl. Bár most nem hoztunk mindegyikről beszámolót, cserébe a többi több szemszögből is bemutatjuk. Milyen volt a nagy nyári tábor? Egy régi és egy új tag tollából is megismerhetjük! Hogy telt el a sokadik őszi találkozó? Megtudhatjátok egy résztvevő és egy műhelyvezető szemszögből! Voltak most is KózaKommandók? Természetesen!

Mereth Aderthad – ismét résztvevőként
Nagy Nyári Tábor, 2019. augusztus 1- 11.
Írta: Lakatos Dorottya (Dodie)

Az a mondás járja az MTT-ben, hogy mindenki szerint az első tábora volt a legjobb. Persze mindig vannak, akik erősítik a szabályt, és első táborból is sokféle lehet. A legelső; az első, ahol szervező is vagy... és az első, ahol sok év szervezés után először vagy ismét táborozó. Azt kell mondanom, hogy a 2019-es tábor tökéletes volt számomra arra, hogy újra „visszaszokjak” a táborozó létbe.

Szerencsére hallgattam Csaszi győzködésére, és nem a – biztonságosabbnak tűnő – „senior” csapatba jelentkeztem, hanem „belevetettem magam” az ismeretlenbe, és normál csapatot jelöltem a jelentkezési lapon. Soha rosszabb döntést! Az Ajándék és Banshee vezette dorthonioni nolda csapat igazi kis szerető családdá vált a 11 nap alatt, olyan közösséggé, ahova szívesen megy az ember csapat-

Fotó: Peller Henriett (Sil)

összekentük az arcát. És ahogy a búcsú napján sokszor elmondtuk: olyanok voltunk, mint a fehér higany, ha valahol összeállt két fehér ruhás alak, rögtön köréjük gyűlt a többi is.

A keretjáték egy látszólag békés, de valójában a felszín alatt feszültségektől terhes esemény, a Mereth Aderthad idején játszódott. Minden táborban imádom azt, amikor sikeresen figyelmen kívül hagyjuk, amit tudunk (mert le van írva Tolkien műveiben), és csak sodródunk a saját népünk narratívájával, de rég nem volt lehetőségem első kézből, a bőrömon érezni ezt. Korábban sosem tudtam magam igazán beleélni a tündelétbe (hobbitpárti vagyok), távol állt tőlem a magasztosság. De idén meghattottan tudtam mesélni más táborozóknak, milyen volt a Fák fénye, és milyen volt elveszíteni azt. És rájöttem, hogy nem a pátoz teszi a tündét.

Minden csapatnak voltak úgynevezett csapat-NPC-i [nem játékos karakterei], akik történetileg a csapathoz tartoztak, és bekapcsolták azt a keretjátékba – a történet szerint az ő vezetésükkel érkeztünk a Mereth Aderthadra. És hát mit mondjak? Mi imádtuk a mieinket. Egyszer ott volt Finrod – Geren alakításában –, a merengő, sokat gondolkodó, a vezetéstől még mindig kicsit idegenkedő, komoly nolda nemes, aki ugyanakkor szeretettel és bizalommal fordult hozzánk, a népéhez (lásd még: Finrod Fanclub). Másrészt ott volt a cserfes, szertelen, mindig lelkes és jót akaró, de sokszor

Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú)

foglalkozásra, és akikkel még névtanulós játékokba is beáll az is, aki amúgy ezeket nem szíveli (én). A tábor előtti készülődés alatt nem voltam túl lelkes a csapatszíneink iránt (Fehér és arany? Brrr...), de amikor mindenki jelmezben jelent meg, akkor nem lehetett nem észrevenni minket, és többen is megjegyezték, hogy abszolút el tudják rólunk hinni, hogy olyan tündék vagyunk, akik látták a Fák fényét – ebben, remélem, az is segített, hogy a drogériában leértékelve vett arany szemhéjpúderrel mindenkinek

meggondolatlanul megszólaló Artanis úrnó, akit Zsófi annyira jól alakított, hogy én rendre elfelejtettem: ez bizony ugyanaz a tünde, akit később majd Galadriel néven ismer a világ. Persze más NPC-kkel is voltunk kapcsolatban, de a kerettörténetből és a helyzetből fakadó bizalmatlanság miatt velük nehezebben értettünk szót, főként mert uraink arra kértek minket, ne beszéljünk arról, ami Valinorból való útra kelésünk és Középföldre való megérkezésünk között történt. Mindenesetre várható módon robbant a bomba az 5. napon, amikor is teljesen alulról szerveződve a noldák elhatározták, hogy bevallanak mindent sinda és nanda testvéreiknek (ennek előzetes egyeztetését lásd még: nolda családtérkép, ki hagyott ott kit), de mielőtt kiállhattunk volna, megjelent Caranthir, és hát... borult a bili. Utána azért elmondtuk a dolgokat a saját szemszögünkben, de már jól nem tudtunk kijönni belőle, üvöltöztünk is velünk pár NPC és táborozó. Láttuk ezt jönni, de azért voltunk páran, akiket megviselt.

Másnap volt a hadijáték, ami idén egy álomkép volt arról, hogy a quendek mind egymás ellen fordulnak, és nem csak csépelésből állt, hanem ügyességi, erőnléti és tudásbéli („lore”) feladatokból is. Nekem kicsit hiányzott a futkosós össznépi szalagtépés.

Többször volt táncház és egyéb multságok (főleg az elején, a békésebb időszakban), de általában közben lehetett fesztelenül beszélgetni egymással vagy az NPC-kkel, megoldani a küldetéseket, amiket este vagy még a csapatidőben kaptunk. Aminek nagyon örültem még, hogy nagyon sok volt a tábori dal, amit meg lehetett tanulni és együtt énekelni, számomra az mindig nagyon illik a tolkien hangulathoz. Mert valahogy így képzelem el a tündéket és más középföldi népeket –

Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú)

történeteiket és érzéseiket dalokba öntik, és ezek szájra szájra járnak.

Jó volt az éjszakai őrseg is, főleg, mert sikerült pont arra az estére bejelentkezni, amikor az óriáspókkal kellett találkozni a vállalkozó szelleműeknek, én meg híres vagyok arról, hogy rettegek tőlük... (Nem az őrsegtől, az óriáspókoktól. Mármin nem csak az óriáspókoktól, a kicsiktől is.) Szerencsére ez még az indulás előtt kiderült abból, ahogy szervező barátaim reagáltak arra, mikor lelkesen meséltem, hogy ma megyek. Sajnos a tényleges eseményről lemaradtam, mert paródiába illő módon a kardom beleakadt egy pókhálóba, és nem tudtam kibogozni – mire sikerült, már lezajlott a csata. Állítólag jól nézett ki. És végig nagyon izgultunk!

Amiről viszont nem maradtam le – jókor voltam jó helyen –, az a Kementári Klub volt, ami csak nőkből, lányokból állt. Éjjelente találkoztunk az erdőben, ahol egy titkos receptet valósítottunk meg, de ennél többet nem is mondhatok. Jó móka volt, és jó közösség-kovácsolás. Volt egy másik, nagyon titkos gyülekezet is, ami annyira titkos volt, hogy természetesen én is hallottam róla, ez a Tulkas Szekta, ami – kitalálhatjátok – csak férfiakból állt. Hát, ők nem receptet valósítottak meg éjjel az erdőben, hanem... erőt fitogtattak? Hiányos felsőruházatban. Talán fogalmazhatunk így. A tábor egyik legmókásabb estéje volt, mikor ők akartak rajtunk ütni az erdőben, de eloltottuk a lámpásokat, és elbújtunk a sötétben. A srácok elmentek mellettünk, és végül mi ütöttünk rajtuk a tisztásukon. Felejthetetlen pillanat.

Fotó: Szalay Zsófia Diana (Szozsi)

Mereth Aderthad – megéri a szabadságot
Nagy Nyári Tábor, 2019. augusztus 1- 11.
Írta: Skobrák Tibor (Tiborító)

Sokáig agyaltam, részt vegyek-e az MTT nyári táborán. 11 nap, 10 éjszaka. Erre rámege a szabadságkeretem majd egyharmada. Végül a baráti győzkdéseknek hála úgy döntöttem, megnézem, mit rejthet ez az esemény, amiről 1-2 éve még csak nem is hallottam.

Bár többféle táborban megfordultam már (az egyetemi gólyatáborunkban többször mentorként, segítőként, illetve csapatvezetőként is), MTT-s berkeken belül totálisan újoncnak mondhattam magam, mivel semmiféle kötődésem nem volt a társasághoz. Nem is számítok már annyira fiatalnak. Mégis mi újat tartogathat egy ilyen sokat látott, vén rókának ez a tábor? Nem hittem volna, hogy a válasz valósággal sokkolni fog, sőt, még utólag visszagondolva is elmosolyodom és libabőrös leszek attól a nagy rakás élménytől, amit ott kaptam.

A helyszínek megvannak az előnyei és a hátrányai egyaránt. Kissé jobban karban lehetne tartva, gondolok itt többek közt a vizesblokkra, illetve eléggé messze van a fővárostól (kicsit még a civilizációtól is), ami a rengeteg holmi cipelése miatt problémás. Ami viszont nagyon tetszett, hogy hatalmas, így könnyen el lehetett különíteni a csapatokat, az egyes események nem ugyanazon az egy-két helyen játszódtak. A természet közelsége pedig – különösen a szürke, dolgoz hétköznapok után – meglehetősen fel tud frissíteni szellemileg.

Az étkezés bőséges volt. Ahogy az „éppen aktuális, bölcs Círdan” fogalmazott: eddig még neki sem sikerült itt lefogynia! A mosogatásból, törölgetésből kétszer is kivettem a részem, és hiába ádázabb ellenségem a házimunka, mint Fëanornak Morgoth, a társaságnak hála ennek ellenére is jól éreztem magam közben.

És jöjjön a lényeg! Asztali szerepjátékhoz volt már (és van) szerencsém, LARP-hoz [élő szerepjátékhoz] hasonlóan azonban még soha nem volt részem. Már az első napi látomás-jelenetekkel és az utána következő keretjátékkal lenyűgözött az NPC-k alakítása és az, hogy mennyire zseniálisan át tudták adni a tolkien világ hangulatát. Természetesen rögtön belevetettem magam az „IN-elésbe” [a szerepjátékba], még ha eleinte nem is olyan nagy elánnal, mint pár nappal később. Ami részemről még inkább megfűszerezte az élményt, hogy elsőtáborozóként a legtöbb NPC-t nem ismertem, így nem is igazán tudtam, hogy hogyan viszonyulnak hozzám, milyen reakciókat várhatok tőlük. Még az is zseniális érzés volt, amikor egyikük alaposan lehordott. Ekkor ébredtem rá igazán, hogy

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

tetteimnek és szavaimnak súlya van, és nem cselekedhetek és beszélhetek felelőtlenül.

Szintén hihetetlenül tetszett, hogy az NPC-k az őket alakító személyek által kissé ki lettek színezve, így sokszor egészen más megvilágításból szemlélhettük az egyes szereplőket és ezáltal néhány eseményt, illetve dialógust. (Lásd Fingon és az egymaga által bekerített ork sereg, Artanis és a fák lombkoronáiba épített uradalom!) Számomra egyértelműen a keretjáték volt a legmaradandóbb és legintenzívebb élmény.

Természetemhez híven e táborra a harcos rendet választottam. A kardvívást hosszúkarddal és montantéval, valamint az aikidót is igen érdekesnek találtam. Kardvíváshoz eddig eleve nem volt szerencsém, de pláne nem montantéval: jó nagy kard, amire a legkevésbé sem mondanám, hogy szokványos. Különösen vicces volt látni, amikor az edzőnk, aki egy pici lány, forgatott egy ekkora nagy kardot. Ami az aikidót illeti, féltem, hogy az eddigi küzdősportjaim miatt nem fogom tudni felvenni a fonalat, ám „senpaiunk” tanítási módszerének és türelmének (vagy inkább acélidegeinek) hála ezzel sem volt gond. Nyilván nem váltam az aikido feketeöves nagymesterévé, de tapasztalatnak mindenképp jó volt! Ha nem tetszett volna, nem tettem volna másodmagammal mestervizsgát.

Nem érintettem minden egyes programpontot, eseményt, mert elég tömény volt ez a 11 nap, rengeteg dolog belefért. Néha úgy éreztem, hogy már-már túl sok, így a csapatra például nem maradt elég idő.

Amikor elérkezett a záróbuli, szükségem volt egy-két órára, hogy felfogjam és tudatosuljon bennem, hogy véget ért, visszatérünk a normál, szürke hétköznapi életbe. Eleinte még a bulira való ráhangolódás is nehezemre esett. Egy szó, mint száz: a tábor abszolút megérte a rááldozott szabadnapokat!

Nyolcan a teljes Spartacus-ösvényen és az Öreg-Pap-hegyen
Kószakommandó, 2019. szeptember 29.

Írta: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

Minden kószatúra „alaptáborral” kezdődik: felkészülünk, végignézzük az útvonalat, felhívom a figyelmet az esetleges nehezebb vagy több figyelmet igénylő szakaszokra. Ezt a napot a pilisszentlászlói Jánošikova Krčmában (kocsmában) kezdtük. A Pilis és a Visegrádi-hegység települései kétféleképpen lehetnek – ahogy a helyiek mondják –, „svábok vagy tótok”: Pilisszentlászló „tót”, tehát szlovák többségű falu, innen a kocsmának neve (egy szlovák betyárról van elnevezve, aki olyan a szlovákoknak, mint a magyaroknak Rózsa Sándor).

A Spartacus-ösvényt eredetileg vadászati céllal vágták a meredek hegyoldalba. A XX. század első felében az uradalmi erdőket (1948-ig az erdők nagyrészt magánkézben voltak) nyiladékokkal osztották parcellákra (ahol a terepszonyok ezt megengedték). A meredekebb hegyoldalakon pedig szintben futó „cserkelő” ösvényeket alakítottak ki a vadászatok megkönnyítésére. Ilyen a Spartacus-ösvény is, amelynek többnyire csak a Pilisszentlászló felől a zöld turistajelzéssel megközelíthető, a Jenő-kunyhón át az Apátkúti Vadászházig vezető szakaszát szokták járni. Pedig az ösvény – ahogy ezen a túrán bejártuk – eredetileg a Bánya-hegy nyugati oldalán indul, a vége pedig a Jenő-kunyhótól a Kis-Kilián gerincét megkerülve, délkeleti irányban az Apátkúti-völgyet követi. Mi az utolsó harmadot kibővítettük, és a Kis-Kilián gerince felett, a szépséges László-rét mellett eloldalazva jutottunk fel a rejtőzködő Öreg-Pap-hegy tetejére.

Miért hívják a Spartacus-ösvényt épp így? A névadó a hatvanas években a „Helyi Ipari Szövetkezetek Spartacus Turista Egyesülete” volt (Szentendre közelében van egy „Helyiipari” vagy „Helyiiparos” forrás is, ami szintén az ő nevüket viseli), amelynek tagjai javasolták a Budapesti Természetbarát Szövetségben az ösvény turistajelzéssel való ellátását – a helyi vadásztársaság azonban ezt a tervet nem támogatta. Később a Pilisi Parkerdő Gazdaság sem állt az ötlet mellé, mint ahogy a Duna-Ipoly Nemzeti Park is nehezen engedélyezi új turistautak létesítését. Így jelzés akkor még nem került rá, a tervezett út mégis Spartacus-ösvény néven került a köztudatba, s a hetvenes évek közepétől szerkesztett új térképeken már így jelent meg. Végül – sok évi egyeztetés után – 2015-ben került a középső, legszebb panorámát nyújtó szakaszára a hivatalos (zöld) turistajelzés.

Mivel a mi tervünk a teljes Spartacus-ösvény bejárása volt, ezért Pilisszentlászlóról színes turistajelzéssel nem ellátott ösvényen indultunk el északkelet felé a gyönyörű, szeptembervégi, színesedő erdőben. Legelső kalandunk

hamarosan megtörtént: egy horhos (mély vízmosás) oldalában borzvárra leltünk, gazdájával együtt. Mivel a vízmosás túlpártján voltunk, a borz egyáltalán nem érezte magát veszélyeztetve, elégedetten nézelődött, szinte pózolt a fényképezőgépeinknek.

Fotó: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

Továbbindulva és kis idő múlva a Lepence-patakon átkelve a foglalatlan (tehát csak a hegyoldalból kicsordogáló) Romos-forrásnál értük el a Spartacus-ösvény eredeti kiindulási pontját, és a patak medre feletti párkányúton kerültük meg a Bánya-hegyet. A szintén foglalatlan Bányahegyi-forrásnál értünk fel a Spartacus-ösvény középső, hivatalos jelzéssel ellátott ösvényére. Valóban ez – a Spartacus-ösvény középső szakasza – a legszebb, talán Magyarország leggyönyörűbb túraútvonala, folyamatos panorámával az alatta folydogáló Lepence-patak völgyére, a völgyön túli Kis-Som-hegy és Ágas-hegy oldalára, sőt a Dunára és a Börzsöny sziklás, déli hegyoldalaira is.

Pihenünk és ebédelőhelyünk a Szarvas-bérc oldalában volt, ahol az ösvény fölé magasra másztunk, és lélegzetelállító kilátást kaptunk cserébe a kapaszkodásért. A Jenő-kunyhónál ismét letértünk a turistajelzéssel jelölt útvonaltól – az Alsó-Pap-hegy oldalába, egy erdésznek emléket állító kopjafához igyekeztünk, ahol megint csodálhattuk a panorámát: dél felé láthattuk be a Lepence-patak völgyét.

Túránk utolsó szakasza szép meglepetést tartogatott: a Spartacus-ösvény központi útvonala felett magasodik az Öreg-Pap-hegy, amelyre szintén csak turistajelzés nélküli ösvények vezetnek, ám az út megéri a fáradságot – a hegytetőn kiterjedt mezők, puha, beledőlésre csábító fű és ismét mesés panorámát adó kilátópontok vannak.

Innen már csak a Pilisszentlászlóra való lejutás volt a feladat – ami a vadregényes Szent László-völgyön át különösen szép erdei út –, aztán pedig otthon az izmok kilazítása és az élmények elraktározása.

Egy Művészeti Találkozó emlékére

Kreatív Őszi Művészeti Találkozó, 2019. október 31. – november 3.

Írta: Csikós Júlia (Julcsi)

Az alábbi sorokat egy hatalmas pokrócba burkolózva írom, torokgyulladással – merthogy minden KÖMT-ök első számú szabálya, hogy utána rohadtul le kell betegedni, különben olyan, mintha ott sem lettél volna. Nos, jó. Első feltétel teljesült.

Több mint tíz éve szervezi az MTT ezeket a többnapos őszi találkozokat, és egy-egy jól sikerült tábor után általában mindig nagyon népszerűek, hiszen néhány napra ott vár a kis, konzervdobozba zárt mini-tábor flíng, meg a többiek, akiket nyáron megismertél. Idén sem történt ez másképp: az ent tematikájú rendezvényen több mint 160-an vettünk részt.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

A seregélyesi iskola szerencsére megfelelő méretekkel rendelkezik ennyi ember altatásához, etetéséhez és szórakoztatásához, úgyhogy mindenki kedvére választhatott, hogy beleveti-e magát a társaság sűrűjébe, vagy elvonul egy-egy eldugottabb sarokba beszélgetni vagy egy kicsit egyedül lenni. Az idő végül nem volt olyan esős, mint amittől tartottunk, viszont olyan irgalmatlan hideg volt, hogy az iskolából szerintem nem igazán merészkedett ki, akinek nem volt muszáj. A vitorlás műhelynek például muszáj volt, de őket hivatalosan is hőssé avattuk, miután túléltek a kétnapi jeges szelet a Balatonon...

A többi műhely nagyjából tartósan az iskolában rendezkedett be. A négy műhelyalkalom alatt volt olyan résztvevő, aki minden alkalommal máshova ment, és olyan is, aki végig kitartott egyetlen foglalkozás mellett. Az utolsó esti gálaesten az előadó kedvű műhelyek bemutathatták, hogy mivel töltötték az időt, de ez szerencsére nem volt kötelező, sőt elvárt sem. Láttunk viszont egy rakás olyan produkciót is, amelyek nem kifejezetten a KÖMT-re készültek, viszont ettől függetlenül (vagy épp azért, mert nem most lettek összedobva) nagyon profik és szórakoztatóak voltak. Az egyórás gálaest egyetlen fájó pontja

tényleg csak az volt, hogy kis híján belefagyunk az estnek otthont adó művelődési ház székeibe...

A többi esti programról két kisgyerekekkel érkezve sajnos alapvetően lemaradtam, de volt nyitó bál és karaoke is, úgyhogy nem hiszem, hogy bárki unatkozva töltötte volna a vacsora utáni időszávot. Erre mondjuk napközben sem jutott sok időnk, az órarendünk sűrűn be volt táblázva tenni- és ottlennivalókkal: reggeli, délelőtti műhely, ebéd, gyenge kíséret a szocializációra, délutáni műhely, vacsora, rohanva zuhanyzás, esti program. Pár napig jól bírtuk a tempót, de szerintem a vasárnapi hazaút után mindenkinek jól esett délután a kanapén punnyadni... Nekem biztosan, annyi szent.

A KÖMT csúcspontját (az ott lévő barátokon és ismerősökön kívül) számomra maguk a műhelyfoglalkozások jelentették. Mivel a gyerekek reggel leléptek a babarendi foglalkozásra, hirtelen abban a – kisgyerekesek számára ritka – luxushelyzetben találtam magam, hogy teljes erőbedobással részt tudok venni a programokon. A stop-motion animáció és a portréfotós műhelyek teljes mértékben beváltották a hozzájuk fűzött reményeimet: az alkalmak végére rengeteg új információval, tippel, trükkel és persze egy rakás felejthetetlen sztorival gazdagodtam. Eközben az ifjú MTT-s sarjadékok értő babarendi kezekben rohanták/ugrálták/visongták végig az egész iskolát, úgyhogy nálam jobban szerintem csak a két gyerekem érezte magát a műhelyidő alatt.

Ezúton is köszönöm a műhelyvezetőknek, a szervezőknek, a résztvevőknek – és persze a fantasztikus konyhabrigádnak – ezt a három és fél napot: hogy nemcsak tizenévesen, de harmincas családósként is ekkora élményt jelenthet egy ilyen találkozó Veletek!

Fotó: Zsidek Barbara (Bari)

Filibert testvér visszatér

Kreatív Őszi Művészeti Találkozó, 2019. október 31. – november 3.

Írta: Kőszeghy Anna (Arinna)

Az egész egy narbniai mini fonóval kezdődött. Alkotós minőségi időt terveztünk az egyetlen emberrel az ismeretségi körömben, aki tölem tizenöt percre lakik. (Vagyis Budapest azon messzi-messzi szegletében, amelyet pont róla nevezünk Narbniának.) Mikor javában kontúrokat rajzoltunk muranói üvegtollal, mindenki Primula nénije, azaz Narb egyszerűen csak nekem szegezte a kérdést: akarsz velem Filibert-műhelyt vezetni?

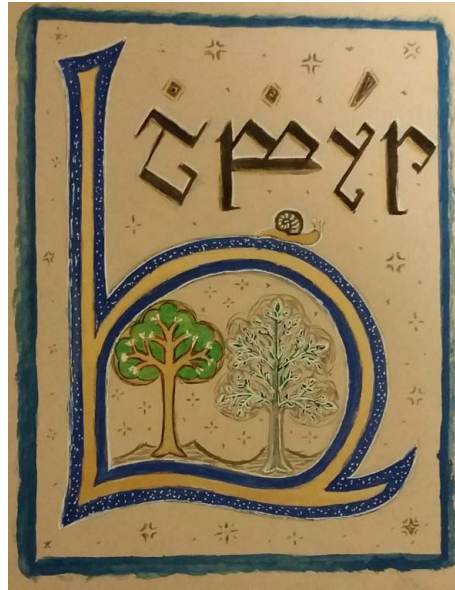
Filibert testvér rendje egészen Esztur idejére vezethető vissza. Filibert apát egyébként I. Dagobert és I. Klodvig uralkodók korában élt, és saját kolostort is alapított egy apró szigeten. So history, much középkor, very tábor. Középkori margináliák, miniatúrák, kódex-cukiságok minden mennyiségben? Ezt a hagyományt folytatni? Igen!

Úgyhogy tervezgetni kezdtük, hogyan lehetne jól feleleveníteni Filibert rendjét. Utólag felvitt kontúrok, élénk színű akvarellfestékek, ritka ecsettipusok, mindez natúr színű lapon... Béndzsa vagy éppen epic címerállatokkal és florális motívumokkal díszített betűk, netán monogramok? Szépen formálódott az ötlet íve. Azonnal ráálltunk a szükséges eszközök felkutatására. Itt jön képbe az a tényező, amely több műhelyvezető esetén mindig bónusz: hasonló temperamentumban és tempóban szervezünk, ezért pörgős személyes és Messenger-konzultációk alkalmával ripsz-ropsz összeraktuk a műhely vázlatát. Küldetéseim során megismerem a legjobb művészboltokat. (Azóta is függő vagyok. Narbball időnként azért írunk egymásra, mert vettünk egy új színű ceruzát.) Miután létrehoztam Pinteresten egy folyamatosan bővülő tematikus táblát, meg is érkezett a tűhegyű tollak és ecsetek többsége. De nem mind. Nem annyi darab, nem olyan hegyű, nem olyan színben. Egy héttel a műhely előtt. Mázli, hogy Narbniában van Budapest egyik legtutibb Művészboltja, így mindent felforgatva, oda és egyéb kincsesbányákba rohangálva, jószívű MTT-sek ceruzakészleteivel megspékelve mégis összeraktuk a készletet.

Következett egy mini fonó 2.0, ahol immár sisterhooddá kovácsolódott próbaműhely keretében kísérletezgettünk, mennyit lehet három óra alatt

elvégezni... Ha leszámítjuk a világ kibeszélését, amit mi műveltünk közben, tulajdonképpen reálisnak tűnt a tervezett küldetés.

Azt hiszem, efféle előkészületek után nem meglepő, hogy gördülékenyen osztottuk szét és vittük le a cuccot, és rendeztük el időben a teremben a kinyomtatott képeket (Köszönjük, Szonja!), vízzel tölthető ecsetcsodákat, tűhegyű tollakat és élénk színű festékeket.

Kép: Lőki Dániel (Estel)

Mivel a gyanútlan szemlélő tényleg hajlamos elveszni a pöttyös indiánpegaszusok, rózsaszín párducok és refluxos griffmadarak tekintetében, az elején szigorúan szabott időbeosztással igyekeztük felkészíteni műhelytagjainkat a cukiságfaktorra, hogy a végén több idejük legyen fantáziájukra hagyatkozni. Rövid ismertető után egyenesen az odakészített kinyomtatott képek felé terelgettük zsenge tanoncainkat, hogy válasszanak egy-egy növényt, állatot és kalligrafikus betűt.

Számomra kicsit stresszes emberek elé kiállni. Most sem mutatkoztam be hosszan. Én akkor bontakozom ki, amikor megindul az igazi alkotómunka, és előjönnek az egyéni kérdések. Itt is pontosan erre a fázisra vártam, miután felhangzott a középkori kolostorzene (amely, valljuk be, néha középkori partyzenére váltott). Elképesztő érzés, amikor saját tábori műhelyvezetőim kérdeznek, és nekik válaszolhatok olyan területen szerzett tapasztalatból, amely nekik csakugyan újabb, mint nekem, és láthatóan hasznosítják festményeiken az így megszerzett tudást. Jó volt nézni, hogy egyesek saját szilkéiket adják oda másoknak, hogy létrejöhessen A Tökéletes Szín. Olyan zölden arany színű sárkányok, természettudományi tanulmány nyuszik, narancsfekete-fehér kezdőbetűk, arany háttérű ele-olifántok, helyben kitalált betűtípusok, kék-arany griffek születtek, hogy csak kapkodtuk a fejünket! Úgy éreztem, a kérdésözönben egyensúlyt teremtett a kétféle műhelyvezető: a profi művész és a hobbiból festő egyénisége. Ezek után minden vágyam újra ilyesmit tartani Narbball, hogy alkothassanak azok is, akik még szerettek volna csatlakozni, csak épp most valamiért nem tudtak. Margináliás Pinterest-táblánk, az Ent-Inda, azóta is bővül. Béndzsa és epic állatkáink nem hagyják nyugodni az őket megismert MTT-sek fantáziáját.

A HAT SEREG CSATÁJA

KÉSZÍTETTE ÉS FORDÍTOTTA: JÓTH-PALÁSTHY JUCA (JAERTHEL)

Csehországban évről évre lejátszzák az Öt Sereg Csataját: ez a fesztivállá nőtt szerepjátékos hétvége 2019-ben már huszadik évfordulóját ünnepelte, és általában 700-900 főt csábít a Doksy melletti erdőbe. A részletekről Ondřej Janovskýt (Neriont) kérdeztem, aki otthonosan mozog a csehországi élő szerepjátékok világában, és egyúttal 1998 óta Tolkien-rajongó, évekig tagja volt két cseh tolkienita irodalmi klubnak is.

Miért éppen az Öt Sereg Csataja?

Azt hiszem, a tolkien világ szeretetén túl azért pont erre az eseményre esett a választás, mert résztvevőként könnyű azonosulni a konfliktus különböző oldalaival, és a történet is elég egyszerű: a sárkány halott, a kincs szabad préda, a seregek pedig már gyülekeznek, hogy elfoglalják a Magányos Hegyet...

De az Öt Sereg Csataja csupán egyike a Csehországban évente megrendezett élő szerepjátékos (LARP) eseményeknek, melyeknek ezt az altípusát Nyugat-Európában „szivacsbatának” (boffer battle) is nevezik, arra utalva, hogy a játék során használt fegyverek acél helyett habszivacsból és fából készülnek.

Csak a csatáról szól az egész esemény, vagy van más része is?

Az Öt Sereg Csataja az évek alatt egyfajta fesztivállá nőtte ki magát, ahol az ország különböző részeiről származó ismerősök évente egyszer találkoznak, együtt táboroznak, kikapcsolódnak. Vannak külföldi résztvevőink is, akik szintén évről évre visszatérnek, hogy cseh barátaik oldalán harcoljanak. Maga a csata szombaton egész nap, és a vasárnap egy részén is tart. A harc mellett azonban vannak egyéb programok is, például párbajok, és fantasy, történelmi, illetve népi zenét játszó együttesek koncertjei. A tábor egy részében a sátrakat és a dekorációt is a kerettörténethez igazítjuk – ez sokat hozzáad a hangulathoz, megteremt a táborozó seregek illúzióját.

Ondřej Janovský (Nerion)

Fotó: Kristýna Darien Nováková

És nálatok melyik az Öt Sereg?

Az egyenlő esélyek kedvéért valójában hat sereg vesz részt a csatában: Bakacsinerdő tündéi, Esgaroth emberei és a Vasdombok törpjei csapnak össze Gundabad, illetve Naurrakur orkjaival és a domblakókkal. (Utóbbiak elvben Rhudaur és Cardolan embereit jelentik, a gyakorlatban inkább gonosz skótok szoknya nélkül – amióta pár éve hivatalosan is kitiltották a kiltet mint nem elég tolkien jelmezt.)

Minden sereg hat további házra van osztva: az ork seregek katonái különböző koboldklánokba tartoznak, az esgarothiak között pedig ott vannak például a kereskedők, a városi őrség tagjai és a suhatagiak leszármazottai is. Minden sereg élén egy fővezér (király) áll, akinek a szervezők továbbítják az aktuális összecsapásra vonatkozó szabályokat. A fővezér ez alapján választ stratégiát, és kiadja a megfelelő parancsokat az alvezéreinek. A sok különböző történet-szál és lehetséges végkimenetel mellett az egyenetlen terep is változatossá teszi a játékot.

Előre megtervezitek a csata lefolyását?

A szervezők nagy vonalakban előkészítik az összecsapások körülményeit, illetve gondoskodnak róla, hogy a

Fotó: Stanislav Čihák [stanislavcichak.cz]

Fotó: Stanislav Čihák [stanislavcihak.cz]

ami mellett nem fér meg egy ilyen elkötelező-dés. A megüresedett helyekre gyakran a korábbi évek játékos résztvevői kerülnek.

Minden ilyen eseményt magánszemélyek szerveznek önkéntes munkában?

Néhány ilyen LARP jellegű eseménynek stabil szervezői csapata van, amelyhez bejegyzett egyesület is tartozik: ez megkönnyíti számukra a hivatalos ügyintézkést és a felszerelések finanszírozását. Ezek az egyesületi csapatok évente több különböző szerepjátékos eseményt is meg tudnak rendezni, nem csak évi egy csatát.

seregek létszáma egyenlő legyen, és megfelelő időben tartózkodjanak megfelelő helyen. A végeredmény azonban egyáltalán nem meghatározott, bárki győzhet.

Mi számít győzelemnek?

A csata több kisebb összecsapásból áll egész seregek, vagy a seregekből delegált kisebb csapatok között. Ezeknek a története más és más – feladat lehet például az ellenség teljes megsemmisítése, egy helyszín adott ideig való megvédése, egy ellenséges zászló megszerzése, vagy akár egy csapat civil a csatatéren való átkísérése is. A szervezők végig figyelik a játékot, és feljegyzik, melyik összecsapást ki nyerte. A játék egy nagy csatával ér véget, amelyben az addig több pontot szerző oldal jobb lehetőségekkel indul, például többször támadhatnak fel az elesett katonáira. Így valószínűbb, hogy az az oldal, amely az összecsapások során sikeresebb volt, a végső csatában is győzelmet arat, ezzel pedig megnyeri az egész játékot.

Kik szervezik meg ezt az egészet?

Általában (mint minden hasonló eseménynél) a szervezői csapat egy vezetőből – aki rendelkezik a szükséges határozottsággal, szabadidővel és képességekkel, hogy az élre álljon –, illetve az általa összegyűjtött baráti társaságból áll. A vezetőnek számos különböző feladatra (adminisztrátor, webmester, grafikus, keretjátékíró, sofőr, pénztáros stb.) kell találnia megfelelő embert, aki hajlandó a szabadidejét erre a projektre áldozni anélkül, hogy ezért bármi fizetséget kapna a tudaton kívül, hogy a végeredmény több száz embert boldoggá tesz majd. A legtöbben egyetemistaként csatlakoznak a szervezői csapathoz, és akkor kopnak ki, amikor megházasodnak, családot alapítanak, esetleg olyan karrierbe kezdenek,

Csehországban számos ilyen szerveznek, több más középföldi, valamint Warhammer, Witcher (Vajak) vagy Warcraft témájú csata is létezik, illetve olyanok is, amelyeket teljes egészében a szervezők találnak ki; de az Öt Sereg Csatája az egyik legrégebbi, és egyértelműen a legnagyobb.

Te hogy találtál rá az Öt Sereg Csatájára?

Sok hasonló eseményen vettem részt korábban (például éveken át jártam „A Gyűrűk Ura” csatára, amelyet többek között a Pelennor mezei csata inspirált), de az Öt Sereg Csatáját évekig elkerültem, pedig sok barátom rendszeresen járt rá. Túl nagyszabásúnak tűnt, és túl sok furcsa, bonyolult szabály vonatkozott például a fegyvernemekre. Idővel azonban megváltozott az esemény jellege; és végül úgy négy évvel ezelőtt felkértek, hogy játsszam el Bard, az Íjász NPC [nem játékos karakter] szerepét. Akkoriban minden csapathoz tartozott egy-egy ilyen szereplő: a tündékhez például Gandalf, a törpökhöz Bilbó, az orkokhoz egy-egy ork sámán. Ezeknek a karaktereknek az volt a feladata, hogy segítsék megerősíteni a középföldi hangulatot, illetve beszédeikben izgalmas, hangulatos módon

Fotó: Stanislav Čihák [stanislavcihak.cz]

„VALAMI MEGREPEDT”*

HÁBORÚ, TRAUMA ÉS VESZTESÉG TOLKIEN MŰVEIBEN

ÍRTA: ALEXANDROVA ANNA (AYDIN)

Tolkien történeteiben nagyon sok ember talál fogódzkodót nap mint nap. Amikor azon gondolkodunk, miért van ez így, érdemes lehet a pszichológiától is kölcsönöznünk elemzési szempontokat. Lehetséges-e, hogy Tolkien maga is a trauma által befolyásolt írók jellemzőit mutatja? A cikkben arról próbálok képet adni, mit jelent a trauma, mi alapján köthető össze Tolkien életútjával, és mely pontokon azonosítják a trauma motívumát Tolkien kutatói a Professzor munkásságában. A cikk alapjául szolgáló előadás először az ELTE Tolkien-szemináriumon, majd a 2018-as Bolyai Konferencián hangzott el.

A tündérmese helye az ember életében: gyógyulás és menekülés

Foglalkozott-e maga Tolkien a művészet lélektani haszná-
val? Igen, ráadásul ezt tőle magától tudjuk. „A gyógyulás
(amiben benne van az egészség visszatérése és megújítása)
valaminek a visszaszerzése: a tisztánlátásé.” – írja **A tündér-
mesékről** című esszéjében (Tolkien, 1983/2006, 215. o.),
ahol kifejti, hogy az embereknek fontos maguktól különál-
lólóként látni a világ dolgait, akár az általuk szeretett embe-
reket is. Ha eltulajdonítjuk és felhalmozzuk őket, többé rá-
juk se fogunk nézni. „A teremtő fantázia, mivel éppenséggel
valami egészen mást céloz (nevezetesen azt, hogy valami újat
alkosson), kitérhet a kincseskamrák kapuit, és kieresztheti
az összes bezárt dolgot, akár a kalitkába zárt madarakat.”
(Tolkien, 1983/2006, 216. o.)

Egy másik, sokak által ismert és idézett véleménye
ugyanebben az esszében bukkan fel – Tolkien szerint az,
amikor valaki történetek segítségével szökik meg az élet
problémái elől, nem feltétlenül rossz (Tolkien, 1983/2006,
218. o.): „Miért érdemelne gúnyt valaki, aki, mikor börtönben
találja magát, megpróbál kijutni és hazamenni? Vagy akkor,
hogy ha kijutnia nem sikerül, más dolgokról is gondolkodik és
beszél, mint börtönőrök és rácsos ablakok? A kinti világ nem
lett kevésbé valóságos attól, hogy a rab nem látja. A kritikuskok
rossz szót választottak, mikor így kezdték használni a mene-
külést, és ami még rosszabb, összekeverik (nem is mindig vélet-
len tévedésként) a rab menekülését a dezertőr futásával.”

A gondolatmenet egyébként nagyon hasonlít ah-
hoz, amelyet Tolkien barátja, a szintén író C. S. Lewis
(1953/2006, 232. o.) egyik hőse vezet le Az ezüsttrón
című regényben: „Tegyük fel, valóban csak álmodtuk, kita-
láltuk azokat a dolgokat. [...] Ebben az esetben azonban
nem mondhatok mást: ezek az álmok sokkal, de sokkal fon-
tosabbak, mint a valóság. Tegyük fel, az ön királysága, ez
a szénfekete bánya, ez az egyetlen, létező világ. Nos, nekem
meglehetősen gyatra helynek tűnik. Önnek nem furcsa ez?
Ön szerint gyermekek vagyunk, akik kitalálnak maguknak
egy játékot. Ám ez a négy játékos gyermek olyan képzelt

világot teremtett, amely mellett elbújhat az ön valósága. [...] [N]ekivágunk a sötétségnek, és életünk végéig keressük majd a Fennvilágot. Habár gyanítom, nem leszünk hosszú életűek, ám ez csekély veszteség, ha a világ valóban olyan tompa és fakó, ahogyan ön állítja.”

Fontos itt megemlíteni, hogy mivel mindkét szerző számára fontos volt a kereszténysége, a „valóság” és a „tisztánlátás” számukra ehhez is kapcsolódó fogalmak: arra bátorítják az olvasójukat, ne higgye el, amikor azt mondják neki, hogy csak a kézzelfogható, de korlátozott földi élet létezik.

Tudjuk tehát, hogy Tolkien úgy gondolt a tündérme-
sésekre – és ezzel bizonyára a saját történeteire is –, mint
amelyek segítenek az embernek megküzdeni a lelki gond-
jaival, és közelebb juttatják őt a világ valóságosabb megis-
meréséhez. Arról viszont talán kevesebben tudnak, hogy
a történetei megírása neki magának is nagy segítséget je-
lenthetett a fájdalmas (sőt, egyes elemzők szerint trauma-
tikus) élményeivel folytatott küzdelemben.

Tolkien hadnagy a háborúban

Több kutató is foglalkozik a háború hatásával Tolkien
életútjára és munkásságára. Mark Heberle (2008) sze-
rint a háború a trauma „második része”, a történet sokkal
előbb kezdődik: Tolkien gyermekkorában. Tolkien há-
romévesen elveszítette az édesapját, tizenkét évesen pedig
az édesanyját. Árvasága olyannyira központi része volt a
tapasztalatainak, hogy amikor tizenhat éves korában meg-
ismerkedett későbbi feleségével, Edith Bratt-tel, ez volt az
egyik közös pontjuk, amely lehetővé tette a hirtelen kiala-
kuló szoros kapcsolatukat (Carpenter, 1977/2001).

Tolkien már középiskolásként is írt verseket, amiben
fontos szerepe volt a baráti társaságának. A birminghami
King Edward Iskolában kialakult csoport tágabb tagságá-
hoz ugyan (különböző időpontokban) legalább kilenc fiú
tartozott, de a „központi mag” Tolkien és három közeli ba-
rátyja – Robert Gilson, Christopher Wiseman és Geoffrey
Bache Smith – volt. A fiúk támogató barátsága segítette

Tolkient korai írói munkájában; a költő G. B. Smith volt az, aki közelebb hozta hozzá a verses formát. A társaság pedig fennmaradt azután is, hogy a négy fiú felvételt nyert Nagy-Britannia elit egyetemére – Tolkien maga az Oxfordi Egyetemre került be.

Három évvel később kezdetét vette az első világháború. Tolkiennak még egy tanéve volt hátra a tanulmányaiból, és az általános hadkötelezettség ellenére sikerült is elérnie, hogy ezt az évet még Oxfordban tölthesse (Carpenter, 1977/2001). Csak ezután következett az az időszak, amelyről később így írt (Tolkien, 1965/2008, Előszó, xxvii. o.): „A háború nyomását valóban csak az érezheti át igazán, aki maga is az árnyékába került; de ahogy múlnak az évek, úgy látszik, sokan elfelejtik, hogy akit fiatal korában ért 1914, éppoly keserves tapasztalatban részesült, mint akinek 1939-et és a következő éveket kellett átélnie. Én például 1918-ig egy kivétellel minden jó barátomat elvesztettem.”

Sokszor felmerülő szempont A Gyűrűk Ura elemzésénél, hogy vajon Középfölde országai és az azok közötti konfliktusok nem a második világháború viszonyait tükrözik-e. Ezt a feltételezést Tolkien erőteljesen elutasította. Az idézetből világosan látszik, hogy Tolkien életének legmeghatározóbb háborúja nem a második világháború (amelyben ő maga nem vett részt), hanem az első. Ennek fényében Mark Heberle (2008) azt javasolja, ha azt el is vetjük – Tolkien szándékát tiszteletben tartva –, hogy a szerző munkái bármilyen valós háború allegorikus leírásai lennének, azzal igenis érdemes foglalkoznunk, miként formálta a háború fájdalmas tapasztalata az elmét, amely létrehozta ezeket az alkotásokat.

Abból az osztagból, amelyben Tolkien szolgált, 1918-ra minden egyes ember meghalt vagy fogságba került – ő csak azért nem, mert megbetegedett, és 1916 novemberében hazaküldték Birminghambe, egy kórházba (Carpenter, 1977/2001). Három közeli barátja közül ketten, Robert Gilson és G. B. Smith, meghaltak a háborúban. Valamivel a halála előtt (egy korábbi, kockázatos bevetésre indulóban)

G. B. Smith levelet írt Tolkiennak, amelyben arra biztatta, hogy az ő esetleges halála után vigye tovább a baráti és alkotói társaságuk hagyatékát: „ha a sors úgy adná, hogy én már nem leszek, mondd ki helyettem is a szavakat, amelyeket én próbáltam kimondani” (Carpenter, 1977/2001, 87. o.). A levelet Tolkien több kutatója és életrajzírója (ld. Carpenter, 1977/2001; Praskevics és Szolovjov, 2015) is úgy tartja számon, mint ami nagy hatást tehetett Tolkienra – hiszen hangsúlyt kap benne az a szerep (egyrésről magasztos hivatás, másrésről pedig felelősség), ami a csoport túlélőjére hárul.

A középiskolás és egyetemi évek érzelmi és alkotói közössége után a háború a baráti társaság feloszlását hozta. „Most csupán egyénnek érzem magam [nem pedig a társaság tagjának] – erős érzésekkel, amelyek többek pusztán ötleteknél, de mégiscsak erőteljesebbek”, írta Tolkien G. B. Smithnek, miután tudomást szerzett Robert Gilson haláláról (Tolkien, Carpenter és Tolkien, 2006, 5. levél, 10. o.). Ugyanebben a levélben már-már kíméletlenül őszinte hangon töpreng azon, hogy vajon miféle nagyságot kell beteljesítenie a baráti társaságuknak. Nem lehet-e, hogy Rob

Kép: Joono Kujanen [deviantart.com/tulikoura]

halálával szétválk az ő sajátos nagysága és a társaság többi tagjának, magának a társaságnak a szerepe (ez pedig valami olyan, amiben Rob maga kétkedett korábban)? „A nagyság, amelyre Rob rátalált, semmiképpen sem csekélyebb – mert a nagyság, amelyre én gondoltam, és amelyet reszketve reméltem a magunkénak, értéktelen, ha csak át nem itatja ugyanaz

a szentsége a bátorságnak, szenvedésnek és áldozatnak –, de másfajta.” (Tolkien, Carpenter és Tolkien, 2006, 5. levél, 9. o.) Ez a levél az olvasó számára nyersnek és nehezen érthetőnek tűnhet – sőt, láthatóan maga Tolkien is annak érzi, és csak azért tartja helyénvalónak elküldeni, mert a címzett G. B. Smith jól ismeri Tolkien szeretetét Rob iránt. Számunkra azért fontos a levél, mert rámutat, hogy Tolkien számára ez a csoport több volt baráti körnél: létezett valamiféle közös cél, amely felé a tagok együtt és külön-külön is törekedtek, bár nem feltétlenül egyezett meg mind a négyük véleménye arról, hogy mi ez a cél, és mennyire

fontos része az életüknek. (Erről Praskevics és Szolovjov (2015) ír részletesebben. A cikkem keretei sajnos nem teszik lehetővé, hogy alaposabban foglalkozzak ezzel a levéllel, amelyet azonban nagyon izgalmasnak tartok.) A társaság „arra hivatott, hogy tanúságot tegyen Istenről és Igazságról, közvetlenebb módon még annál is, hogy több életet áldoz [a tagjai életét] ebben a háborúban” (Tolkien, Carpenter és Tolkien, 2006, 5. levél, 10. o.).

Hogy ez a részben közös, részben Tolkien elgondolásaiban létező hivatástudat a háború nélkül is ilyené alakult volna, vagy éppen azért kapott fontosabb szerepet, mert Tolkiennak valahogyan fel kellett dolgoznia a baráti elvesztését – ezt a kérdést ebben a cikkben nem tudom megválaszolni. De fontos tudnunk, hogy nagyjából ez volt az a tudatállapot, amelyben a háború vége találta Tolkien: egyrészt az elszigetelődés és kontrollvesztettség élménye, másrészt pedig az erősödő meggyőződés, hogy *valamit*, ami a középiskolai baráti társaságában gyökeredzik, neki kell majd (a többiek emlékére is) szárbá szökkentenie.

A traumáról – pszichológiai áttekintés

Judith Lewis Herman *Trauma és gyógyulás* című könyvében rövid összefoglalót nyújt a trauma történetéről. A traumával akkor találkozunk először a tudomány, amikor a figyelem középpontjába kerülnek a „hisztériában” szenvedő nőbetegek (és Freud felismeri, hogy ezek a nők szexuális visszaélések áldozatai – majd, megrémülve ennek következményeitől mind a saját pályájára, mind a társadalomra nézve, visszavonja a feltételezést). „A pszichés trauma valóságát az első világháború katasztrófája kényszerítette újra a köztudatba”, írja Herman (1992/2011, 34. o.). Lassacskán kiderül, hogy a „gránátsokknak” (*shell shock*) nevezett betegség – későbbi nevén harctéri neurózis – pszichológiai eredetű, és hogy nem a jellem gyengeségét jelenti, hanem bárkivel előfordulhat, akinek úgy kell szembenéznie a halállal vagy más fenyegetéssel, hogy közben tehetetlennek érzi magát. Herman (1992/2011, 51. o.) így írja le a traumatikus helyzeteket: „Traumás reakciók akkor alakulnak ki, amikor az egyéni cselekvés hatástalan. Amikor sem a küzdelem, sem a menekülés nem lehetséges, az ember önvédelmi rendszere túlterhelődik, és működése felborul. A veszélyre adott szokásos reakciók ideiglenesen értelmüket veszítve hajlamosak arra, hogy megváltozzon és felnagyított formában jóval azután is fennmaradjanak, amikor a valós veszély már elmúlt.”

A traumák a közösségi kötelékekre is hatással vannak: egy traumatikus esemény túlélője olyan helyzetbe kerül, amelyben megkérdőjelezi a világba, és ezzel mások szere-

tebe vetett hitét. Éppen ezért van fontos szerepe a felépülésben a társas támogatásnak, amely segíthet helyreállítani ezt a bizalmat (Herman, 1992/2011, 81–90. o.).

A trauma következményeként a túlélőnél felléphet poszttraumás stressz zavar (posttraumatic stress syndrome / PTSD), ami egy szorongásos tünetekkel járó, hosszú távon tartó pszichológiai jelenség. Egyben diagnosztikus kategória, amelybe akkor tartozik bele az ember, ha adott időn keresztül adott mennyiségű, traumáról árulkodó tünetet mutat. A PTSD tünetei jelentkezhetnek azonnal a traumatikus esemény után, de akár évekkel később is (American Psychiatric Association, 2013, 276. o.).

Ha valaki traumatikus helyzetet él meg, először a közvetlen veszélyt és az ezt követő pszichológiai krízist kell elhárítani – az utóbbi akár hetekig is fennmaradhat (ld. például WAVE, 2004, 62. o.). Csak ezután következhet a terápia, amely során az illető segítséget kaphat a traumatikus élmény feldolgozásához – azáltal, hogy beépíti a többi tapasztalata közé. Ennek egy fontos, de fájdalmas lépése az esemény történetének összeállítás, elbeszélése. (Ha az olvasó a traumáról és kezeléséről szeretne bővebb információt kapni, érdemes elolvasnia Judith Herman (1992/2011) *Trauma és gyógyulás* című könyvét. A lenti dobozban három kapcsolódó, ingyenesen hívható lelki segély-vonal telefonszámát is összegyűjtöttem.)

Hugh Brogan (1989, 358. o.) az első olyan szerző, aki szerint *A szilmarilok* korai változatának (ezt ld. az *Elveszett mesék* könyvében, 1984/2011) megírása „terápia volt egy olyan elmének, amelyet megsebzett a háború, azelőtt pedig a mély bánat gyermekkorban és fiatal férfikorban”. Mint ezt a továbbiakban látni fogjuk, messze nem ő volt az utolsó, aki felvetette ezt a szempontot. Természetesen nem állíthatjuk biztosan, hogy Tolkien megfelelt a PTSD diagnosztikai feltételeinek. Arra sincs bizonyíték, hogy feltétlenül traumatikus esemény lett volna számára az első világháború. Tudjuk viszont, hogy a lövészárokháború folyamatos fenyegetettsége olyan helyzet, amelyben az ember napokon át néz szembe a halállal, és nem tud sem küzdeni, sem elmenekülni. Tudjuk, hogy magában

Krízishelyzetekre – ingyenesen hívható lelki segély-telefonszámok:

→ Magyar Lelki Elsősegély Telefonszolgálatok Szövetsége (LESZ): 116-123, <https://sos116-123.hu/>

→ Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány: 116-111, <https://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/>

→ Segélyvonal nők és gyerekek elleni erőszak áldozatainak és segítőknek (NANE Egyesület, <https://nane.hu/>): 06-80-505-101 (hétfő, kedd, csütörtök és péntek este 18 és 22 óra és szerda 12-14 óra között)

Kép: Kovács Eszter (Esztur)

Tolkienban egészen biztosan nyomot hagyott a háború, akárcsak azok a veszteségek, amelyeket hozott a számára. Tudjuk azt is, hogy Tolkien a barátai halála után felelősséget érzett, hogy „öhelyettük is” alkosson, és hogy egész életében hajtotta a vágy, hogy elmondja azokat a történeteket, amelyeket éppen a háborút követő időszakban kezdett el.

Amikor a beteg Tolkien-t visszaküldték a frontról a birminghami kórházba, végre újból találkozhatott a feleségével, Edithtel, akivel a háború kezdetén épp csak anynyi idejük volt, hogy összeházasodjanak (nem tudván, találkozhatnak-e még valaha). Tolkien Edith támogatásával kezdett neki a háború feldolgozásának – és ennek szerves részeként a személyes mitológiájának, annak a történetfolyamnak, amit egész élete alatt a főművének tartott, de sohasem tudott teljesen befejezni.

A Gondolin bukása mint poszttraumás irodalom

Az első világháború számtalan író és költő munkásságára nyomta rá a bélyegét egyszerre; és mégis, állítja Aaron Jackson (2010), Tolkien-t nem szokás egy lapon emlegetni kortársaival, a modernista szerzőkkel. A modernisták – például az amerikai „elveszett nemzedék” – alkotásaiban központi szerepet kap a háborúból (és a háborút propagáló értékekből, társadalmakból) való kiábrándulás; zsigeri képek és a „valódi világ” leírása jellemzi őket. Jackson (2010) azonban mellett érvel, hogy a tündérmesei forma ellenére ne gondoljunk Tolkienra úgy, mint „csodabogárra”, aki menekült a „valódi világ” problémái elől, és semmilyen formában nem adott nekik helyet a munkáiban. Akárcsak a többiek, szemléljük őt is a történeti kontextusában; ismerjük fel, hogyan formálták őt is ugyanazok az események, mint modernista kortársait, és

hogyan adott rájuk – bizonyos mértékig a kortársaihoz hasonló, bizonyos mértékben különböző – választ (Jackson, 2010). Ellentmond-e ez az értelmezés annak, ahogyan Tolkien maga beszél a menekülésről, amikor megpróbálja „rehabilitálni” azt? Nem feltétlenül: Tolkien számára a menekülés nem azt jelenti, ha valaki nem hajlandó tudomást venni arról, hogy mi történik körülötte a világban. Hanem azt, ha látja, nem ért egyet, és a gondolkodásmódjában, alkotásaiban, válaszaiban *nem ismeri el teljesnek a fennálló rend hatalmát*.

Mark Heberle (2008) az úgynevezett poszttraumás, azaz a trauma feldolgozását célzó irodalmi alkotások számos vonását véli felfedezni Tolkien munkáiban. A poszttraumás alkotás szerzője erős szükségletet érez a története elmondására, ugyanakkor képtelen eljutni a végleges változatig (Tolkien élete végéig munkálkodott *A szilmarilokon*, újra és újra átdolgozva a történeteket; sosem fejezte be teljesen a könyvet). Szembeállítva Tolkien-t a többi katonából lett íróval, akikkel egy nemzedékbe tartozik, Heberle (2008) kiemeli, hogy az általuk gyakran használt ironikus és kiábrándult hangnem Tolkienra nem jellemző: az ő hangvétele, ha nem is mindig reményteljes, de sohasem nyilvánítja értelmetlennek a küzdelmet az értékes dolgok védelmében. Középfölde háborúi láthatólag nem egyenlőek azokkal a háborúkkal, amelyekben ő maga részt vett, a témák ennél sokkal átvittebb értelemben árulkodnak a szerző háborús élményeiről. Sőt, ahogy múlik az idő, Tolkien átírásai során a történetek hangsúlyai egyre emelkedettebb, „kozmoszabb” szintre kerülnek. Ezért Heberle (2008) megkülönböztetett figyelmet szentel a Gondolin bukásáról szóló történet első szövegváltozatának, amelyet Tolkien közvetlenül a frontról való kijutás után írt meg, és ahol a mi világunk első világháborúja talán a leginkább szó szerinti értelemben szivárgott át Középföldre.

Ebben a mesében a rejtett tünde várost megostromolják Melkó (később Melkor vagy Morgoth), az első Sötét Úr seregei. A történet különféle változatait nemrégiben rendezte össze és adta ki *Gondolin bukása* (2018/2019) címen Christopher Tolkien, a szerző fia; ugyanezek a történetek az *Elveszett mesék* könyvében (1984/2011) is szerepelnek. A legkorábbi szövegváltozatban a Sötét Urat olyan sárkányok szolgálják, amelyek inkább gépek, mint élőlények. Ez egyrészt arról árulkodik, hogy Tolkien mekkora ellenszenvvel viseltetett a gépesítés iránt: mesterséges, Melkó által összetákoltt lényeket állít szembe Gondolin élő, teremtett és természetes módon született hőseivel. De, amint azt többen is kiemelik Tolkien kutatói közt (Garth, 2003 és Croft, 2004), a „roppant fémférgek”

(Tolkien, 1984/2011, 483. o.) egészen konkrétan az első világháború új fegyverére, a tankokra emlékeztetnek.

Tolkien „mesterséges mitológiája” kezdetben emberléptékűbb és személyesebb, mint a későbbi változatokban (Heberle, 2008). Ez abban is megjelenik, hogy kezdetben létezik egy közvetítő szereplő az olvasó és a le-tűnt időkről mesélő tündék között, aki végighallgatja ezeket a meséket, majd a tündék történelmének aktív részese-vé is válik: Eriol.

Eriol, akárcsak Tolkien műveinek egy másik korai és kulcsfontosságú alakja, Eärendil, elveszítette a szüleit – Eriol egyenesen egy támadásban, amire Heberle (2008) úgy tekint, mint Tolkien két fontos traumájának, a szülei halálának és a háborúnak az összekapcsolására. Eriol neve annyit tesz, „aki egyedül álmodik”; tehát a történet főhőse egy olyan szereplő, aki egyedül utazik, egyedül álmodik, és egyedüli emberi hallgatóként részesül a tündék történeteiből. Az útja talán éppen azt a célt szolgálja, hogy fel tudja dolgozni a szülei halálát. A történet végére nem csak a tündék hagyatéka és az olvasó, hanem a tündék hagyatéka és Anglia egész népe között válik közvetítővé, hiszen Tolkien eredeti tervei szerint a könyv Anglia mitológiája, és Eriol az angolok őse. Heberle (2008) szerint Eriol alakja az, amelyik a leginkább emlékeztet Tolkienra magára; Eriol magányos útkeresését úgy elemzi, mint Tolkien metaforikus modelljét a helyrehozhatatlan veszteség számba vételére (hiszen Eriol a Tűnt Játék Kis Házában tesz látogatást) és a háború okozta sebek begyógyítására.

A későbbi szövegváltozatokban Eriol már nem szerepel. Akik a továbbiakban a leginkább átveszik a szerepét, azok a tünde krónikások, akik *A szilmarilok* kerettörténete szerint az eseményeket feljegyezték. Megmarad azonban az egész történetfűzért átható gondolat, hogy nagyon értékes dolgok vannak épp elveszőben. Ez a fajta keserű veszteségérzet, amit *A Gyűrűk Urából* is ismerhetünk, emlékeztetheti az olvasót arra, mennyire ismerős a szerző a veszteség természetével. „Mert ez a dolgok rendje: rátalálni és elveszíteni, mint ahogy azok érzik, akiknek csónakját a rohanó víz sodorja. De én azt mondom, áldott vagy te, Glóin fia, Gimli, mert a magad akaratából szenvedtél vereséget [...] s legalább az a jutalmad mindig megmarad, hogy Lothlórien emléke tiszta és mocsoktalan a szívedben, soha meg nem fakul, sem meg nem áporodik...” (Tolkien, 1954/2008, 564. o.)

Mit veszítettünk el a Gyűrűháborúban?

A Gyűrűk Ura helyszíneinek jelentős része vagy jelenlegi, vagy egykori csatamező. Molly Hall (2014) többek közt

ezeket a helyszíneket veszi alapul, amikor azt vizsgálja, hogyan jelenik meg a Tolkien által megismert háború és a természeti környezet viszonya a regényben. Az első világháború abban különbözött a korábbi háborúktól, hogy nagyrészt lövészárkokban zajlott, folyamatos fenyegetettségben, ugyanakkor gyakran tehetetlen várakozásban. A brit lövészárkokat ideiglenes ott-tartózkodásra szánták, de a háború hosszabbnak bizonyult, mint gondolták; ennek eredményeképp a csapatok nedves, fertőzésveszélyes árkokban állomásoztak (Fussell, 1975). Egy másik új jellemzője ennek a háborúnak az volt, hogy sokkal szélesebb körben vetettek be harci gépeket, mint korábban. A tankok, bombák és mérges gázok azelőtt sohasem látott sérüléseket hagytak az emberek testén – és a föld testén is. A katonáknak, akik végignézték, hogyan alakítják át a tájat a lövészárkok és a harci gépek, a háború megváltoztatta a természetről, ember és természet viszonyáról alkotott képét. Hall (2014) amellett érvel, hogy a háború túlélői úgy érezhették, a tájat velük együtt sebezte meg a háború, és hogy a háború egyben el is választotta őket a természeti világtól.

Ebben a megvilágításban az, hogy Tolkien regényeiben a szereplők egy oldalon harcolnak a természet megszemélyesített alakjaival (például az entekkel), a szerző abbéli szándékát mutatja, hogy létrehozzon egy olyan világot, ahol ez a szétszakadás visszaállítható (Hall, 2014). Ennek egy másik izgalmas példája (Long, 2005, idézi Hall, 2014) a Holtláp, amelynek képében „Tolkien olyan háborús emlékművet alakított ki, amelyben a táj magába zárja

Kép: Pins Hae [deviantart.com/pinshae – CC BY-NC-ND 3.0]

a háborús traumát; mind az emberit, mind az ökológiát” (Hall, 2014, 37. o.).

És a regény éppen azért nem ér véget a háborúval, mert a háborúnak elemi része a visszatérés – habár, mint ahogy azt Frodón látjuk, valójában lehetetlen visszatérni. Hozzátartozik az is, hogy a túlélő megkísérli elbeszélni a háborút, habár az valójában elbeszélhetetlen. (Frodó számára feltehetőleg ugyanazt jelenti a Nyugatvégi Piros Könyv, mint Tolkien számára a háború után megírt első történetek, köztük a Gondolin bukásáról szóló mese.) És a háborúhoz hozzátartozik a régi sebekkel való küzdelem, a folyamatos emlékeztető arról, hogy valami visszavonhatatlanul elveszett. Tolkien ugyanazokra a kérdésekre keresi a választ, mint kortársai (és a modernitás általában véve). Ugyanazokat a töréseket kísérli meg áthidalni, ha más eszközökkel is; kortársaihoz hasonlóan tanúságot tesz arról, hogy az első világháború utáni ember már nem képes egynek hinni a saját nézőpontját a világ objektív valóságával (Hiley, 2011). A fő veszteség, állítja Hall (2014), a tájjal még egységet képező mesebeli szereplők eltűnése Középföldéről – mint ahogy az megjelenik a tündék elhajózásában.

Tolkien fő alkotása, *A szilmarilok* köré épülő mítoszfüzér talán éppen ugyanezért maradt befejezetlen (és befejezhetetlen); ezért kellett végül számtalan egymásból építkező változatát kiadni. Ha Tolkien nem próbáljuk leválasztani a történeti kontextusáról, felismerhetjük benne a háború tapasztalata által formált szerzőt, aki újra és újra nekirugaszkodik ugyanannak a hatalmas munkának. Ennek a munkának a tétje is hatalmas: összekapcsolódik az elesett barátok örökségével, akárcsak az ember és az őt körülvevő világ közti repedésekkel. Tolkien alkotásai sokunknak segítettek a saját küzdelmeinkben. Talán részben azért tudják betölteni ezt a szerepet, mert akinek a tollából származnak, pontosan tudta, mit jelent a háború és a veszteség.

*A cím Tolkien egy leveléből származik (Tolkien, Carpenter és Tolkien, 2006, 5. levél, 10. oldal).

Források:

- American Psychiatric Association [Amerikai Pszichiátriai Társaság] (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5. kiadás. Washington, DC és London: American Psychiatric Publishing.
- Brogan, H. (1989). Tolkien's Great War. In G. Avery, J. Briggs (szerk.), *Children and Their Books: A Celebration of the Work of Iona and Peter Opie*, 351–367. New York: Oxford UP.
- Carpenter, H. (1977/2001). *J. R. R. Tolkien élete. Ember a mű mögött*. Budapest: Ciceró.

- Croft, J. B. (2004). *War and the Works of J. R. R. Tolkien*. Santa Barbara, CA: Praeger.
- Fussell, P. (1975). *The Great War and Modern Memory*. Oxford: Oxford UP.
- Garth, J. (2003). *Tolkien and the Great War. The Threshold of Middle-earth*. Glasgow: HarperCollins.
- Hall, M. (2014). *J.R.R. Tolkien's The Lord of the Rings: Modernist Fantasy, Ecology, Trauma, and the Great War*. University of New Hampshire (szakdolgozat).
- Long, R. (2005). Fantastic Medievalism and the Great War in J.R.R. Tolkien's The Lord of the Rings. In Chance, J., Siewers, A. K. (szerk.), *Tolkien's Modern Middle Ages*. New York: Palgrave Macmillan.
- Heberle, M. (2008). The Shadow of War. Tolkien, Trauma, Childhood, Fantasy. In A. Immel, E. Goodenough (szerk.), *Under Fire: Childhood in the Shadow of War*, 129–142. Detroit, MI: Wayne State University Press.
- Herman, J. (1992/2011). *Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*. Budapest: Háttér.
- Hiley, M. (2011). *The Loss and the Silence: Aspects of Modernism in the Works of C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien, & Charles Williams*. Zurich: Walking Tree.
- Jackson, A. I. (2010). Authoring the Century: J. R. R. Tolkien, the Great War and Modernism. *English*, 59 (224), 44–69, doi:10.1093/english/efp040
- Lewis, C. S. (1953/2006). *Az ezüsttrón*. Budapest: M&C.
- Tolkien, J. R. R. (1954 [első angol kiadás] / 1965 [második angol kiadás] / 2008 [hivatkozott magyar kiadás]). *A Gyűrűk Ura. A Gyűrű Szövetsége*. Budapest: Európa.
- Tolkien, J. R. R. (1983/2006). *Szörnyek és ítések*. Szeged: Szukits.
- Tolkien, J. R. R., Carpenter, H. (szerk.), Tolkien, C. (szerk.) (2006). *The Letters of J.R.R. Tolkien*. Glasgow: HarperCollins.
- Tolkien, J. R. R. és Tolkien, C. (szerk.) (1984/2011). *Elveszett mesék könyve*. Budapest: Cartaphilus.
- Tolkien, J. R. R. és Tolkien, C. (szerk.) (2018/2019). *Gondolin bukása*. Budapest: Magvető.
- Praskevics, G. M, Szolovjov, Sz. V. (2015). *Tolkien*. Moszkva: Molodaja Gvardia.
- WAVE – Women Against Violence Europe [Európai Nők az Erőszak Ellen] (2004). *El az erőszaktól! A menhelyek felállításának és fenntartásának minőségi standardja*. Magyar vált.: NANE Egyesület. Elérés: http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/03/el_az_eroszaktol.pdf. Letöltve: 2019. 11. 15.

Dokumentumfilm Tolkienről és az első világháborúról:

Tolkien's Great War: <https://vimeo.com/110810980>

ROVATVEZETŐ: MERVAY BENCE (ORAND)

ÍRTA: HORVÁTH BOGLÁRKA SZILVIA (MIRIEL)
SZERKESZTETTE: MIKESY ANNA (ÉOGIL)

Nyereményjáték

Válaszd ki a helyes választ minden kérdésre, majd olvasd össze az így kapott betűket! Szükséged lehet még egy kötőjelre is...
Kinek a nevére akadtál?

1. Ki volt Bombadil Toma felesége?
a) Folyó-asszony t) Aranymag s) Aranyfürt ny) nem volt felesége
2. Hány „madár” ült öt fenyőn?
a) 15 e) 14 (és Gandalf, a medve) d) 10 h) 14, Bilbót nem vették észre
3. Hány hobbit hordozta a Gyűrűt összesen?
r) négy ó) öt e) három a) nem derül ki a könyvekből
4. Kije volt Elendil Elrondnak?
v) a testvére m) az apja f) a fia a) nagyon távoli rokonok voltak
5. Hogy hívták a gondori kisfiú, Bergil anyját?
l) Ioreth o) Finduilas t) Beregond n) nincs megnevezve
6. Ki volt Númenor első királya?
d) Elendil c) Elros m) Malbeth a) Isildur
7. Milyen állat pillantotta meg a hobbitokat kalandjuk elején, amikor egy fa alatt aludtak?
o) egy macska e) egy nyúl a) egy róka n) egy kutya
8. Ki volt Faramir felesége?
r) Lothíriel o) Finduilas a) Elanor l) Aranyfürt
9. Mi volt Zsizsik gazda kutyáinak neve?
e) Agyar, Fogas, Morgó f) Vicsor, Marcang, Fogó m) Farkas, Morgó, Marcang i) Fogó, Agyar, Farkas
10. Ki volt Brego a könyvek szerint?
i) Aragorn lova o) egy rohani ló m) egy rohani király e) egy gondori katona
11. Ki győzte le Scathát?
r) Ifjú Eorl e) Fram k) Frumgar n) Marhwini

Küldd el nekünk a megfejtésedet a lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címre 2020. április 30-ig!

A megfejtők között egy 3000 Ft értékű kupont sorsolunk ki, mely bármely rendezvényünk részvételi díjára beváltható.

A nyereményjáték részletes szabályzata a Tolkien.hu portálon érhető el.

A 2019. júliusi szám nyereményjátékának megfejtése: Meneltarma.

Epitheton ornans

Párosítsd a számmal jelölt szereplőt a betűvel jelölt állandó jelzővel! (Egy névhez egy jelző tartozik.)

1. Eärendil	a) a Sötét
2. Caranthir	b) a Vén
3. Vairë	c) a Szárnyaslábú
4. Gorlim	d) a Bölcs
5. Aragorn	e) a Sánta
6. Malbeth	f) a Tengerész
7. Bëor	g) a Látó
8. Brandir	h) a Hajóács
9. Círdan	i) a Boldogtalan
10. Nerdanel	j) a Szövő

Kép: Tóth-Palásthy Luca (Laerthel)

Megfejtés: 1. f); 2. a); 3. j); 4. i); 5. c);
6. g); 7. b); 8. e); 9. h); 10. d)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ORTHMAYR FLÓRA (METAFLORA)

Régi ismerősök és újonnan érkezők váltják egymást rovatunk mostani alkotói és témái között egyaránt. A weboldalajánló műfajának bevezetésére rögtön ketten is – egy szerkesztőségi tag és előző számunk egyik interjúalánya – vállalkoztak, a legtelibb Tolkien-könyvet pedig a friss magyar megjelenések visszatérő kritikusa mutatja be. Azonban új szerzőknek köszönhetően közölhetünk megint társasjátékismertetőt, valamint egy beszámolót arról, hogy milyen élmény a magyar után idegen nyelvű fordításban olvasni újra A Gyűrűk Urát.

Levelek karácsonyra

J. R. R. Tolkien [vál. és szerk. Baillie Tolkien]: *Karácsonyi levelek*. Cartaphilus, Budapest, 2016. / Magvető, Budapest, 2019.

Írta: Bartók-Nagy Tamás (Toma)

A Magvető Kiadó jóvoltából idén novembertől immár második hazai kiadása kapható a Karácsony apótól a Tolkien-családhoz karácsonyonként érkező levelek gyűjteményének. Örömteli hír, hiszen a magyar olvasók először három éve vehették kézbe a kiadványt, akkor is négy évvel az először bejelentett megjelenési időpont után; így nem lehetett sejteni, vajon az új jogtulajdonos elég piacképesnek tekinti-e a művet az újrakiadáshoz. A könyv végül mindkét kiadásában kellemes kivitelű lett, úgy méreteiben, mint vizuális megjelenésében, egyaránt tartalmazva az eredeti levelek képeit és szövegét, valamint utóbbiak lefordított átiratát.

Karácsony apó és Jegesmedve (valamint kissé marginalizált társaik) kalandjait követhetjük végig az évek során, legnagyobb részét előbbi hősünk interpretációjában, amit gyönyörű kivitelű szövegek és aranyos rajzok formájában valósít meg. A két főszereplő kapcsolata korántsem konfliktusmentes, s állandó csipkelődéseiket olvasva néha már elgondolkodtam, vajon éppen melyikük csúszthatat és keni a másakra a galiba okozását. Mert az Északi-sarkon sem habostorta az élet, s az olyan kisebb kalamajkáktól, mint az Északi-sarkot jelző oszlop (North Pole – egyike a kevés, de annál szórakoztatóbb angol szójátékoknak a műben) kidőlése, vagy a sarkifény-csapok megnyitásával

két évnyi aurora borealis elpazarlása, végül eljutunk egy szabályos koboldháború kibontakozásáig.

Mindazonáltal a *Karácsonyi levelek* számomra elsősorban egy Tolkien-mese, másodsorban pedig egy stílus és nyelvi lelemény szempontjából izgalmas kétnyelvű

kiadvány, és csak sokadik helyen karácsonyi könyvecske. Hangvételeiben és egyes elemeiben talán az *Elveszett mesék* könyvéhez áll legközelebb, egyfajta nagyon laza kapocsként a Középfölde-mitológia régebbi változata és a tolkieni karácsonyok valósága között. A versek sem maradhatnak ki a szokásos eszköztárból; Karácsony apónak 1938-ban nincs sok ideje rajzolni, ezért inkább verset mellékel a levélhez – Jegesmedve nem-konvencionális helyesírásán kívül ez az, amit még mindenképpen érdemes megnézni az eredetiben is. Itt kezd el egyébként beszivárogni a klasszikus tolkieni melankólia, a kedves dolgok elmúlására való szívszorító

Kép: Eva Zahradníková (Mirach) [deviantart.com/mirachravaia]

emlékeztetés, és marad is a kötet végéig, mert a Tolkien-gyerekek közül egyre több hagyja abba a levelezést Karácsony apóval, és közben kitör a háború is, ami nemcsak az északi-sarki készletekre, de a címzettek sokaságára is világszerte hatással van.

Az eredeti leveleket tanulmányozva felfedezhetünk bennük eltéréseket a lefordított szöveghez képest. A legzavaróbb

ezek közül – és még mindig nem tudom, az eredeti, vagy inkább a változtatás érintett-e kellemetlenebbül –, ami a könyv utolsó két bekezdésével történt: a levélben Karácsony apó szabadkózik, hogy nem sok mindent tudott beszerezni a kért ajándékokból, de ehelyett küld pénzt, amiből Priscilla megveheti a könyveket, amiket szeretne. Ugyanitt a szerkesztett szöveg úgy fogalmaz: „*Jegesmedve és a bocskok mind jól vannak [...] borzasztóan sajnálom, hogy nem maradt macskanyelv. De legalább a könyvek közül majdnem mindet küldöm. Remélem, a zoknid tele lesz.*” Ez kétségkívül jobban illik egy mesekönyv lezárásához, de kérdés, akarjuk-e ennyire óvni a gyerekeinket a realitásoktól, illetve Tolkien maga a levelek szerzőjeként utólag vajon megtette volna-e ezt a változtatást.

Az eddig napvilágot látott két hazai változat között kevés lényegi eltérést találhatunk; eleve mindkettő a 2012-es HarperCollins kiadás alapján készült, de még az oldalakra osztás során is csak néhány szó csúszkál ide-oda, míg a képek és a fejezetcímeként szolgáló évszámok ugyanazon számozott oldalakra esnek. A fordítás is ugyanaz, néhány helyen történt csak apróbb pontosítás 2016 óta. Huszon-

három módosítást számoltam össze, ezek között olyasmik szerepelnek, mint eltérő nagybetűzés, egy-egy szó cseréje, bekezdéstörések megváltoztatása és zárójelek kitétele az eredetihez hasonlóan. Szerintem nem lett tőlük sokkal jobb a szöveg (egy-kettőnél kicsit inkább rosszabb), csak ezért tehát nem érdemes újat venni. Legnagyobb mértékben a borító változott: lecserélték a betűtípusokat, és a Magvető borítóképén fakóbbak is a színek – ellenben a könyv belsejében lévő képek intenzívebbek, de kevésbé kontrasztosak, mint a Cartaphilusnál. A korábbi kiadáson a védőborító alatt szintén Karácsony apó képe volt látható, kizárólag rózsaszínbe hajló pirosárnyalatokat használva, az új viszont a magvetős könyvekre jellemző egyszínű (piros), érdes felületet kapott; belül pedig az előzőnél jobb tapintású, matt oldalakat.

A fordításra egyébként laikus szemmel nem nagyon lehet panasz, általában az eltérő brit szokásokra hivatkozást is sikerült érthetően interpretálni, a terminológiai különlegességekre és a lefordíthatatlan szójátékokra kíváncsi kutatók számára viszont nélkülözhetetlen lesz az eredeti levelek tanulmányozása.

Tünde lexikon – az Eldamo.org

Írta: Rácsai Róbert (Alcar)

Számos kitűnő honlapot ismerünk már a tünde nyelvek témájában, amelyeken megtalálhatók szótárak, szószeredetek, nyelvtani-nyelvészeti anyagok, fordítások, elemzések, nyelvleckék stb. Akik kicsit mélyebben foglalkoztak a témával, nyilván találkoztak már Thorsten Renk, Helge K. Fauskanger, Didier Willis vagy Ferencz Tamás (Amani) nevével.

Paul Strack angol nyelvű oldala, az Eldamo.org unicum a maga nemében. Maga a honlap neve az Elvish Data Model szavakból lett összerakva, és az egész tulajdonképpen egy XML adatbázis.

Ami rendkívül érdekes benne – amellett, hogy nem csak egy-egy tünde nyelvre koncentrálnak, hanem valamilyen Tolkien által megalkotott nyelvre –, az az, hogy valóban egyfajta lexikon, semmiképpen sem egy egyszerű szótár. Többféle keresést tesz lehetővé: kereshetünk többek között nyelv, szófaj, magyarázat szerint is. Továbbá az is újítás, hogy korszakok szerint is csoportosítva vannak a szavak, vagyis könnyen meg tudjuk állapítani az adott szóról, hogy az korai, közép, vagy késői quenya szó-e, netán neologizmus. Az adott korszakon belül kereshetünk külön a tulajdonnevekre is. Minden szóhoz, kifejezéshez pontos forrásmegjelölés és alapos magyarázat is tartozik, beleértve az esetleges nyelvtani kivételeket,

ragozott alakokat. Az adatbázisnak köszönhetően azonnal megtalálhatjuk a keresett szó egyéb nyelvű megfelelőjét is, például, ha beírjuk a keresőbe a sindarin Galadriel nevet, kapunk egy rövid ismertetőt a személyről, a szó etimológiájáról, a különféle névváltozatokról (*Caladriel*, *Galadhriel*), a szóban található elemek jelentéseiről, megtudhatjuk az egyéb tünde nyelveken is a név megfelelőit (quenya: *Altáriel*, telerin: *Alatáriel*), a fonetikai változásokat stb.

A honlap kifejezetten online használatra készült, nyomtatható változata nincsen. Ellenben folyamatosan frissül, amennyiben megjelenik egy új szó, az felkerül – természetesen egy alapos szűrés után.

Mindemellett találunk itt tengwar táblázatot, nyelvtani kifejezések magyarázatait – nem is tudnám felsorolni a benne rejlő lehetőségeket.

A hivatkozásoknak köszönhetően ráakadhatunk egyéb oldalakra is, ahol nyelvtani anyagokkal, nyelvleckékkel is találkozhatunk, amelyekből csak egyet hadd említsek: Amani (Ferencz Tamás) kitűnő, a quenya nyelvvél foglalkozó nyelvleckéit, az *Atanquestát*.

Megbízható, remekül szerkesztett, könnyen használható oldal az Eldamo.org – mindenkinek őszintén ajánlom, akit érdekelnek Tolkien nyelvei!

A War of the Ring társasjáték

Írta: Sós Áron Árpád

A társasjátékok reneszánszukat élik manapság, ennek köszönhetően pedig *A Gyűrűk Ura* világából is többfajta társasjáték látott már napvilágot. Ezen játékok közül is van egy, ami messze kiemelkedik a többi közül, nevezetesen a *War of the Ring*.

A *War of the Ring* egy 2012-ben megjelent játék, amely nagyon sokáig vezette a legjobb tematikus társasjátékok toplistáját (jelenleg a negyedik helyen áll). Nem véletlenül birtokolta sokáig az első helyet, saját élményeim is megerősítettek abban, hogy a regényekben és filmekben bemutatott Gyűrűháború hangulatát remekül adja vissza a játék, és ügyesen kombinálja egységes egészszé a Gyűrűhordozó emberfeletti (vagyis hobbitfeletti) vállalkozásával. A játék alapvetően egy kétszemélyes területfoglalós társas, de van három- és négyfős módja is, amelyek ugyanolyan élményt adnak, mint a kétfős alapmód. Játékidő tekintetében nem mondható épp rövidnek a maga 3-5 órájával, de szerencsére az alapszerkezete nem bonyolult.

A játék méretei az epikus történethez méltóak. Adott egy hatalmas térkép, amelyen Középfölde minden tájegysége megtalálható, emellett közel 200 figura áll a játékosok rendelkezésére (köztük a Szövetség tagjai, nazgûlok, trollok, rohani lovasok, olifántok stb.).

A játékosok két oldal – a Szabad Népek és a Homály nemzetei – közül választhatnak. Előbbi esetében a játékos a Szövetséget és a Szabad Népeket (tündék, törpök, Gondor, Rohan, északi emberek szövetsége) vezeti, míg utóbbival a másik játékos a Sauronhoz hű frakciók (Mordor, Vasudvard, valamint a keletlakók és déli emberek uniója) felett kapja meg az irányítást. A játékosok kétféleképpen győzhetnek: van katonai győzelem és „Gyűrűgyőzelem”. A katonai győzelemhez a Szabad Népeknek négy győzelmi pontot kell szerezniük, míg a Homály nemzeteinek tízet. Ezt úgy tudják elérni, hogy különböző legendás várakat hódítanak el egymástól (pl. Helmszurdok, Minas Morgul). A Gyűrű győzelménél a jóknak el kell juttatni a Gyűrűhordozót a Végzet Hegyéhez, míg a rosszaknak azelőtt kell Frodót megrontaniuk, mielőtt elérné a Végzet Hegyét.

A játék gerincét az akciókockák és az eseménykártyák alkotják. Mindkét oldalnak saját akciókockái vannak, amelyekkel a kör elején dobnak. A dobások eredményétől függ, hogy az adott körben mennyi és milyen akciót hajthat végre az adott fél. Ez lehet toborzás, menetelés/támadás, eseménykártyák kijátszása, a Szövetség

Kép: Sós Áron Árpád

mozgatása vagy hajsza a Szövetség után. Az eseménykártyákkal pedig a saját frakcióinkat tudjuk segíteni vagy az ellenségét gyengíteni, emellett a csatákban is felhasználhatók. A csatákat dobókockák segítségével játsszuk le, ám szerencsére nem csak a szerencse dönthet ilyenkor: az eseménykártyák és a hősök segítségével is befolyásolhatjuk az eredményt. Középfölde politikája is megjelenik a játékban. A Szabad Népek nem készek a háborúra a játék elején, akkor kezdenek észbe kapni, amikor megtámadják őket, vagy megjelenik náluk a Szövetség vagy egy általuk megbízhatónak tartott Hős, aki elhozza nekik a híreket. Ezzel szemben a Homály nemzetei már készek a háborúra.

Fontos megjegyezni, hogy a Szabad Népek hátrányból indulnak. Míg a gonoszoknak maximum tíz akciókockája lehet, addig a jóknak csak hat. Emellett a Szabad Népek egységei, ha meghalnak a csatákban, akkor örökre kikerülnek a játékból, szemben a Homály egységeivel, amelyeket újra lehet toborozni később. Ezen különbségekkel szemléltetik a készítők azt az elkeseredett harcot, amit a jók vívtak a gonosz ellen a Gyűrűháború során.

Összefoglalóként azt tudom mondani, hogy *A Gyűrűk Ura* rajongóinak ez a játék kötelező darab. A készítőknek teljesen sikerült *A Gyűrűk Ura* hangulatát átültetni a játékba, minden szabály a helyén van, egységes egész a rendszer, és a két fél közötti játékegyensúlyt is jól eltalálták.

A Gyűrűk Ura és a Der Herr der Ringe

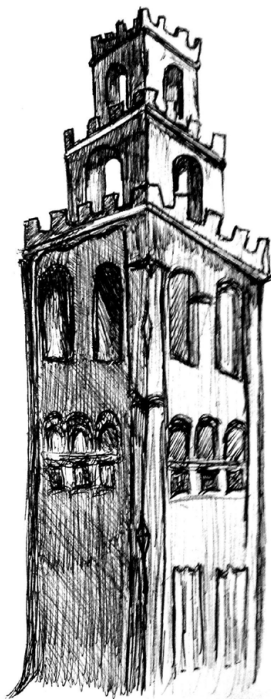
Írta: Pintér Márta

Ha rögtön, első olvasásra nagyon megtetszik egy könyv, és másodszer elolvasva még jobban beleszeretek, akkor iparkodom valamilyen más nyelven is elolvasni. Az idegen nyelv sok olyan részletet világít meg, amelyen csak átsiklik az ember a magyar szövegben, mert hajtja az izgalom, a történet lendülete.

Sajnos nem tudok annyira angolul, hogy igazán élvezhessem *A Gyűrűk Urát*, ezért németül olvastam el, nagyon kíváncsian: vajon sikerült-e és hogyan Réz Ádám és Göncz Árpád csodálatosan hajlékony nyelvéhez hasonlót kihozni a merev német mondatszerkezetekből. Tudom, hogy a német fordítók az eredeti angollal birkóztak, de én arra voltam kíváncsi, el tudták-e érni a magyar fordítás színvonalát.

Az első részt Margaret Carroux 1969/70-es fordításában sikerült megszereznem. Ez volt a legelső német fordítás: hiteles, híres és kritizált. Tolkien jól tudott németül, maga is figyelemmel kísérte a munkát, egyeztetett is Carroux-val a hely- és személynevek „németesítéséről”.

Ebben a fordításban aztán mindaz bejött, amit Mark Twain leírt *Az a fránya német nyelv* című szösszenetében a szószörnyetegekről, igekörmenetekről, emeletes Relativsatzokról. (Azok kedvéért, akiket még nem vert fejbe egy jól fejlett, akár 10-15 soros Relativsatz, megpróbálom röviden elmagyarázni, mi is ez a német specialitás. Vegyünk egy nagyon egyszerű alapmondatot, például: „**Frodó Samuval igazából nem is akart Mordorba menni**”. Ebbe a mondatba belefűzhetünk akárhány alárendelt – viszonyított, vagyis „relatív” – mellékmondatot, amelyeknek kötelező a szórendje: az igék leghátul vannak, de kizorítást játszhatnak az esetleges igekötőkkel vagy a tagadószóval. Tehát a mondatunk a végén így nézhet ki: „**Frodó**, aki a Megyéből való idősödő hobbit volt, [ide beszúrandó a múlt időt jelző segédige] fiatal kertészével, **Samuval**, akinek az apja viszont kertésze az ő öreg nagybátyjának, akivel Völgyzugolyban találkozott, volt, **igazából is nem Mordorba menni akarni**”. Ugye milyen egyszerű?) És az ember már csak mosolyog, mikor mondjuk a „megtudhatták” úgy hangzik, hogy „es könne in Erfahrung gebracht worden sein” – milyen elegáns, milyen szép!

Kép: Tóth-Palásthy Luca (Laerthel)

No és az elbűvölő szókörmenekek, mondjuk a sírbuckák: Hügelgräberhöhen, a buckamanókkal: Hügelgräberunholde. De a nevek általában tetszenek, némelyik telitalálat, mint nálunk a Papsajt Ászok, itt pedig Gerstenmann Butterblume, szó szerint Árpafi Pitypang (a pitypangban németül ott a Butter, azaz vaj, utalva a vendéglőre). Noba és Boba neve Hinz és Kunz; Buga pedig Lutz, csak kár, hogy a Páfrány Pockó is Lutz, Lutz Farning. Hamariberkenye németül igencsak hamari: Flinkbaum (Fürgefa), Szilszakáll pedig Baumbart (Faszakáll, de legalább alliterál). A Völgyzugolyt elirigyelhetnék tőlünk: Bruchtal, micsoda prózai név! A Megye német nevét viszont én irigylem: Auenland, vagyis ligetes, hangulatos terület, tavakkal, patakokkal. Tolkiennak is tetszett, mert a Shire-re nincs megfelelő német szó.

A második és harmadik részt Wolfgang Krege 2017-es fordításában kaptam meg, ennek a nyelvezte egészen más: olyan, mintha nem is fordítás lenne, hanem eredeti. Szinte úgy, ahogy Göncz Árpádét sem érezzük fordításnak. Majdnem (de csak majdnem) olyan jó, mint a magyar. Csak tudnám, hogy sikerült elkerülnie az igekörmeneteket! És a híreshírdt Relativsatzokat is – többnyire – feloldotta, szétzedte, mint ahogy az a mai élőbeszédben szokásos.

A versek Ebba-Margareta von Freymann költőnőt dicsérik, szerintem ezek sokkal jobbak, mint a Tandori-félék. Nekem Réz Ádám fordításai tetszenek, de Tandorit sokszor modorosnak érzem és túlbeszélőnek. Persze nem tudhatom, hogy van ez angolul, de például az Eärendil balladája időnként viszolyogtatott: lobogócskák belobogták, meg a vijjogva járó hajó és a tajtékvigyor Halál, jaj ne!

Van egy olyan előnye a német fordításnak, ami a magyarnak egyáltalán nincs: a háromféle megszólítás. Bár a magyarban is van Ön, Maga és te, de a könyvben többnyire mindenki mindenkit tegez; németül viszont a kapcsolatok árnyalatait és alakulását minden magyarázkodás nélkül kifejezi a megszólítás: a Sie (köznapi Ön), az Ihr (archaikus Ön), és a du (te). A hobbitok előbb-utóbb mindenkit letegeznek, de a daliás Boromirt elsöre „Sie”-vel szólítják meg, és ijedtükben Szilszakállt is először így

kérdezik: „Wer sind Sie?” (Ön kicsoda? – és nem: Te ki vagy?), de mihelyt megnyugszanak, áttérnek a hétköznapi tegezésre.

Az „Ihr” egyszerre fejez ki tiszteletet és nagyrabecsülést: például Frodó, Glóin és Gimli ezt használják a megismerkedésükkor; Aragorn így szólítja meg Galadrielt; sőt Frodó és Samu is ezt használja Galadrielhez szólva: „Ihr seid weise und furchtlos und schön, Frau Galadriel. Ich will Euch den Einen Ring geben, wenn Ihr ihn verlangt.” A magyar tegezés ezt a szeretve tisztelő hangulatot nem egészen adja vissza: „Te bölcs vagy és mocskotalan és rettenthetetlen, Galadriel úrnő. Ha kéred, neked adom az Egy Gyűrűt.” (Ráadásul a németben a „szép” is ott van.) Gandalf „Ihr”-rel szólítja meg Théodent, Denethort, és, ami különösen érdekes és megindító: Gandalf, a hatal-

mas és időtlen istar elviseli, hogy ők „du”-val tegezzék vissza. Számára a vállalt feladat, Középfölde megmentése a fontos, nem a saját dicsősége.

Sok kisebb-nagyobb eltérés van a két fordítás között, nekem az is tetszik, hogy a németben a távolságokat többnyire Wegstundenben adják meg, vagyis valami ennyi meg ennyi óra járásra, óra lovaglásra van. A magyarban viszont ott vannak a németül visszaadhatatlan gyakorító és hangulatot kifejező igék: járkál, szaladgál, sompolyog, énekelget, dúdolgat, keresgél, kajtat, szaglászik, szimatol, kis tüzet kuporít...

Bőven lehetne sorolni még az érdekességeket, de talán ennyiből is kiérződik a lényeg, amit már mondtam: nagyon szeretem A Gyűrűk Urát, és most, a Der Herr der Ringe elolvasása után még jobban.

Középfölde rádió

Írta: Mikesey Anna (Éogil)

Tolkien művei sok profi zenészt meghílettek, számos albummal hirdetik ezeknek a történeteknek a nagyszerűségét. Na de mi van azokkal, akiknek a zene is csak hobbi? Természetesen ennek is van helye – a többé-kevésbé amatőr csapatok zenéjének fóruma a cseh Songsofmiddleearth.net. Bár a projekt cseh, az oldal nyílt felhívást intéz mindenkire, aki zenél – szeretettel látnak bármilyen nyelvű és stílusú dalt, ha a téma tolkien, és megfelelő minőségű felvételt küldenek róla.

Az oldalon jelenleg három nyelven találhatóak dalok: quenyául (ezek eredeti Tolkien-versek), angolul és csehül. Mindezek között számszerűen az utóbbi dominál, hiszen a zenészcsapatok többsége is cseh – kis változatosságot a berlini Fauns csempész a repertoárba.

Bár elsőre furcsán hathat a magyar fülnek a szláv nyelv, mégis érdemes adni neki egy esélyt. Ha az ember túllép az olyan szörnyszülötteken, mint a csehül ragozott tünde nevek (Fingolfinüv és társai), változatos dallamú dalokkal találkozhatunk, melyek a zenekarok félamatőr jellege mellett is élvezetesek, és jól visszaadják a történetet, amelyről szólnak.

A dalok szerzői szintén többnyire csehek, de kedvelik az angol Alex Lewis dalciklusait (*The Fall of Gondolin*

és *The Flight of the Noldor*) is, melyeket az eredeti angol nyelv mellett cseh fordításban is énekelnek. Lewisszal a személyes kapcsolatuk is jó, 2013-ben a prágai TolkienCon meghívott vendége volt.

A dalokhoz változó minőségben ugyan, de kották is tartoznak – néha szöveg nélkül, máskor a szöveg van gitárakkordokkal kiegészítve. Ha pedig nincs kedve a zenehallgatónak kézzel böngészni a választékot, bekapcsolhatja a „Középfölde rádiót” ([Radio Middle-earth](http://RadioMiddle-earth)), ahol a honlapra feltöltött dalok véletlen sorrendben váltogatják egymást.

A honlap nagy előnye, hogy angolul is elérhető, így könnyű navigálni rajta. Sajnos 2016 óta nem frissül, így egyfajta archív gyűjteménynek tekinthető – ám aki

elmege a minden januárban Prágában megrendezett TolkienConra, az a saját szemével láthatja, fülével hallhatja, hogy a cseh tolkienitáknál a zene azóta sem szorult háttérbe. Minden évben új musicallal készülnek, éjszánként a lépcsőházban zenélnek, és nem utolsó élmény az sem, ahogy a hat-nyolc éves kislányok hangosan éneklnek az *Ani jednu* refrénjét: „Ani jednu! Žádná škoda / těch, co nechám za sebou”, azaz „Semmit és senkit! Amit hátrahagytam, nem tekintem veszteségnek”.

Kép: Orthmayr Flóra (Metaflora)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SELMECZI SZONJA (NINIEL-NIENOR)

Vegyes válogatást hoztam az Irodalom rovat oldalaira. A második nemzetközi Tolkien Levelező Verseny egyik feladatára érkezett novella egy várva várt tűzijáték viszontagságairól szól. A feladat annak bemutatása volt, hogyan rejtőzik, de válik néha mégis láthatóvá valami középföldiség a saját otthonuk környékén: a történet valós eseményeken alapul. A következő négy alkotás az idei Nagy Nyári Táborhoz köthető, ahol sok-sok dal hangzott el esténként. A szilmarilokról írt éneket Niphredil, Angwen és Cinnia közösen adták elő saját dallamra. A falasi sirató Círdan népének csapatdala, és a World of Warcraftban hallható Daugther of the Sea dallamára énekelhető. Az Arda pusztulásáról szóló ének zenéje az Allt vad vi på jorden äge Sofia Karlssontól. A tábori életérzést bemutató slam a Tektari, avagy írórend bemutatójának részeként aratott nagy sikert.

Tűzijáték

Írta: Mirwa [TLV 2014/2015]
Fordította: Szarvas Szilvia (Siss)

Már a polgármester is feszült volt, hiszen negyedik napja folyamatosan esett. Éppen másnap lett volna Nyárközép ünnepe, este pedig már a Virrasztók Sétája is végigvonult volna a falu keskeny utcáin. A Tanács leszerződte a legjobb tűzijáték-művészeket, de még ők sem tudtak tenni semmit a vidéket sújtó borzalmas időjárás ellen.

Minden készen állt a két községet összekötő Sétához, majd az azt követő nagy utcabálhoz. A falu minden lelke dolgozott a hegytetőkön álló jelzőtüzek előkészítésén, amiket ilyenkor meg szoktak gyújtani.

A Kicsiny Ló kocsmáinak padjain üldögélő, teát és sört kortyolgató vendégek az időjárásról csevegtek; leginkább a Nagy Tűzijáték és a jelzőtüzek miatt aggódtak. Az eső mindent tönkretesztett; a falu népe alig várt egy kis szünetet a zivatarban, de annak csak nem akarózott elállnia.

A polgármester – maga is félve saját szavaitól – végül kijelentette:

– Idén el kell halasztanunk az ünnepséget!

Sötét, ködös hangulat ereszkedett a falura. A kétségbeesés közepette azonban megszólalt a remény hangja egy bölcs öreg szájából:

– A falu története során mindössze egyszer merték elhalasztani az ünnepélyt, és abban az évben kezdődött a Nagy Háború. Meg kell tartanunk az ünnepséget!

Szavait követően lassan, de biztosan újraéledt a remény. A falu népe régi nyarakat idézett fel, amikor a

Virrasztás felett az utolsó pillanatban tisztult ki a csillagos ég.

A falu főterén szájról szájra járt a hír, és úgy tűnt, a zuhogó eső ellenére minden lehetséges: a levegő megtelt reménnyel (és a falu konyháinak büszkesége, a töltött hagyma illatával).

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

Majd felvillant egy fénycsík, amit egy újabb és egy újabb követett, majd a párás esti levegőben felrobbantak az első tűzijátékok. A falu lakóinak éljenése közepette egymás után villantak fel a jelzőtüzek. A tűzijátékok változatos formában és színekben borították be az égboltot, amíg minden jelzőtűz ki nem gyulladt a környező dombokon.

Majd pontosan a tűzijáték végét követően ismét rákezdedt az eső. Zuhogva oltotta ki a jelzőtüzek maradékát és űzte vissza meleg és barátságos otthonaikba az (elégedett) falusiakat. Mindenki ünnepelt, töltött hagymát evett, sört ivott és tudták: mindig emlékezni fognak a falu történetének különleges éjszakájára.

Szilmarilok, szilmarilok

Írta: Bélteki Zsófia (Niphredil)

Fényt sugárzott Valinorra
Silpion és Malinalda,
Ahogy őket eldalolta
Bölcs Yavanna, bölcs Yavanna.

Tündöklésük összeszedte
Fëanáro Curufinwë,
Megőrizte, mélyre zárta,
Szilmarilba, szilmarilba.

Három ékkő égi fénye
Melkor szívét megigézte,
Melkor őket megkívánta,
Ám hiába, ám hiába.

Mert Curufinwë büszke szíve
Kincsét neki nem engedte,
S elüldözte ajtajából,
Formenosból, Formenosból.

Melkor erre nagy haraggal
Délre szállott bosszúszomjjal,
Hegyvidéken messze túlra,
Füstbe bújva, füstbe bújva.

Füstök, árnyak vad vidéke,
Avatharnak sötétsége,
Örök-éhes lények földje
Szövetsége, szövetsége.

Valinorban aznap este
Ilúvatart ünnepelte
Énekelve és dalolva
Minden elda, minden elda.

Árny vetült a szép mezőkre,
Tiszta tájon átsüvítvé,
Corollairét körbefogta,
S bemocskolta, bemocskolta.

Tovább szállott, messze-messze,
Sötétségtől körbevéve,
Vágyva kincsre, szilmarilra,
Formenosba, Formenosba.

Az ősi várost lerombolta,
Minden kincsét elrabolta,
S elrémülve kelt a híre:
Halott Finwë! Halott Finwë!

Csönd és gyász szállt Valinorra,
Lángoló düh Fëanorra.
Manwë színe elé állott,
S így kiáltott, így kiáltott:

„Morgoth Bauglir, megátkozlak!
Bárhol bujkálsz, megtalállak!
Világ Sötét Ellensége,
Pusztulj végre, pusztulj végre!”

Sötét volt a nolda átka,
S még inkább a jövő árnya,
Mert Arda sorsa meg van írva
Szilmarilba, szilmarilba.

Kép: Kovács Eszter (Esztur)

Oly nagy volt az árnyék éhe,
Nem volt elég Két Fa vére,
Nem volt elég Varda Kútja,
Hogy csillapítsa, csillapítsa.

Kép: Kovács Eszter (Esztur)

Tábori slam

Írta: Banka Dániel

itt mindegy, hogy ciccen vagy szisszen
és hogy nem mindig ébredek frissen
itt minden sarokban ül egy jó szó
és a hozzá tartozó bátyina vagy bátyó
itt nem gyötör más csak a fomo
meg a sok fejemen átfutó szó
itt egy pillanatra elengedhetem magam
és takaréokra tehetem az agyam
itt boldogabb leszek minden pillanattal
és gazdagabb néhány rím alappal
itt még azzal sem zavarok senkit
hogy bénán művelem a slam poetryt
itt minden reggel
együtt ébredek a szeretettel

Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú)

Falasi siratóének

Írta: Mervay Bence (Orand)

Testvér, testvér, én emlékszem reád,
Szavad hozta a szél:
Halálsikoly, Valinor felől,
Ahol folyt teler vér.

Alqualondë partjainál
Sok büszke hajó állt.
De egy sincs már: nem állták
A noldák haragját.

Noldák, noldák, ó, miért tettétek ezt?
Miért ontottatok elda vért?
Miért hagyátok az Áldott Földeket
Oda, ékkövekért?

Fëanort az esküje után
A noldák követték,
Ám nem jutott a partoknál tovább
Nem lévén hajóik.

Öbölben állt hattyúbárák hada
Telerek kincsei.
Fëanor szólt: adjátok oda,
Vagy pusztul mindenki!

A tenger partja vérben áll,
Az eskü szava hív,
A túlparton a láng az égig ér:
Testvérink hajói!

Testvér, testvér, el nem feledlek én,
Emléked bennem él.
Ha kint járok a zord tengeren,
Szavad hozza a szél.

Dal a megrontott Ardáról

Írta: Ürmössy Zsuzsanna (Angwen)

Szép volt Arda az első fényben,
Szép e széles nagyvilág.
Ámde minden legmélyében
Ellenségünk mérge rág.
Zöld a lomb, de korhad az ága,
Zöld a rét, de fonnyad virága,
S szívemben sötét kórság,
Szívemben sötét kórság.

Élő lángból tűzvész válik,
Víz dalából gyilkos jég.
Büszke szirt is porrá mállik,
Minden máglya hamuvá ég.
Férges a törzs, bár ép a kéreg,
Földben, légben ott a méreg,
S szívemben a legfeketebb,
Szívemben a legfeketebb.

ÉRDEKESSEGEK A TOLKIEN TÁBOROK TÖRTÉNETÉBŐL

ÍRTA: KISS KINCŐSÓ (THILANNA)

Az MTT 2003 óta minden évben szervez Tolkien Tábor, és ezt az eseményt nem is kell bemutatni senkinek – számos beszámoló szerepelt már róla a *Lassi Laurië* hasábjain is. Úgy gondoltuk azonban, összegyűjtünk néhány érdekességet a táborokkal kapcsolatban.

Mivel jó ideje Parádfüredő a tábor helyszíne, az öt-hat évnél kevesebb ideje táborozóknak meglepő lehet belegondolni, hogy 2014 előtt legfeljebb két egymást követő táborot sikerült ugyanarra a helyszínre szerveznünk – többnyire nem saját jószántunkból, hanem mert a táborhelyet eladták, bezárták, felújították, vagy pont, hogy nem újították fel, pedig már túlságosan leromlott az állapota. Nem véletlen, hogy régi táborokra még hivatkozhatunk úgy, hogy „Velem 2” vagy „Kácsárd 1”, de a „Parádfüredő 5”-be már valószínűleg mindenki belezavarodna...

Keretjátékos év	Keretjátékos helyszín	Valós helyszín	Év
Fák Évei 1133–1495.	Valinor	Kácsárd	2007
E.k. 20.	Ivrin tavai	Parádfüredő	2019
E.k. 455.	Esgalmar	Velem	2004
E.k. 472.	Aerrion	Szanticska	2009
E.k. 472.	Nan Thurin (Dor-lómin)	Városlód	2013
M.k. 835.	Fortirios	Várgesztes	2005
M.k. 1600 körül	Eregion	Parádfüredő	2017
M.k. 3428.	Eryn Vorn	Kácsárd	2008
H.k. 1447.	Minas Anor	Parádfüredő	2018
H.k. 1974.	Fornost	Szorospatak	2006
H.k. 2003.	Ost-in-Edain	Velem	2003
H.k. 2050.	Thaliondor (Eregion)	Parádfüredő	2014
H.k. 2460.	Vásárfalva (Bakacsinerdő)	Szanticska	2010
H.k. 2460–2500 közt	Setétvölgy (Szürkehegység)	Nagyvisnyó	2012
H.k. 2759.	Rohan	Parádfüredő	2016
H.k. 3001.	Öregdomb (Megye)	Parádfüredő	2015
H.k. 3020.	Királyfő (Ithilien)	Boldogkővár-alja	2011

Köztudott, hogy a táborokat teljesen önkéntes alapon szervezzük, a helyszíni segítőktől a felelősségteljes táborvezetői posztig minden szinten. Érdekeség, hogy táborvezető került már ki a legkülönbözőbb civil foglalkozásúak és végzettségűek közül: történelemtanár, régész, könyvtáros, informatikai vagy épp pénzügyi szakember, illetve filmesztéta is akadt köztük (a teljesség igénye nélkül).

Ha a keretjátékban a táborozók által megjelenített különböző középföldi népekre gondolunk, meglepő lehet, hogy ezek között a leggyakoribbak nem a tündék vagy éppen a hobbitok, hanem az emberek népei: utóbbiak szinte minden táborban előfordultak a csapatidentitások közt (a 2007-es és 2019-es „szín tünde”, illetve a 2015-ös „szín hobbit” keretjátékokat kivéve), és többször – többek bánatára – csak embercsapatok voltak. Hobbit és törp csapat is csak három-három alkalommal volt – szóval lehet, hogy lassan ideje egy „csupa törp” keretjátéknak is!

Mára az is alapvető, hogy a táborban a csapatok mellett rendi közösségekbe is tartoznak a táborozók, így talán

nem mindenki tudja, hogy (bár 2004-ben már volt egy ilyesféle próbálkozás) a rendek csak 2007-ben, az ötödik táborban jelentek meg. 2012-ben pedig azt is kipróbáltuk, milyen az, amikor a rendi formációkban töltik a résztvevők a csapatidőt is – ez bizonyos tevékenységű rendekben

kiemelkedően, másokban elég rosszul sült el. Szinte minden táborban előfordultak a „klasszikus” harcos, táncos, kézműves, író, zenész rendek, és régebben a színjátékos, a közelmúltban a szakács/cukrász volt még általános. De előfordult már például játékiró, társasjátékos, pipás, „főzős és életmód”, körömdíszítő, valamint több különféle egyedi képzőművészeti rend is. A „legkülönlegesebb” rend, amibe nem is mehet bárki, természetesen a babarend. Ez szintén viszonylag új fejlemény: bár 2011-ben már volt hasonló próbálkozás, 2014 óta biztosítja a babarend évről évre a gyerekeknek is az élményteli programokat és a szülőknek a „normál” rendben való részvétel lehetőségét.

Az ismétlődő rendi és csapatfoglalkozások mellett a táborok egyik kiemelkedő eseménye a hadijáték, amelyről talán sokan nem is gondolnák, hogy eredetileg számháborúból fejlődött ki. A sima számok leolvasása mellett hamar megjelentek a tengwar számok, illetve a szalagtépés és kislabdadobás mint játéktechnikai elemek. Valamikor Szanticskán koptak ki végleg a számok, és azóta évről évre egyedileg a keretjátékhoz szabott hadijátékkal készül a szervezői csapat.

Ha kíváncsiak vagytok további érdekességekre, érdemes böngészni a Tolkien.hu fórumát és más bugyrait, no meg sokat beszélgetni, és közösen minél több változást, furcsaságot és különlegességet összegyűjteni.

A cikkhez szükséges adatok összegyűjtésében nyújtott segítségért köszönettel tartozom Barna Bálintnak (Gandalfnak), Lőki Dánielnek (Estel Adánielnek), Simon Csaba Péternek (Efkúnak) és Orthmayr Flórának (Metaflórának).

TOLKIEN TÁBOR 2019

